

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**ROLE TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V TRESTNÍ
JUSTICI**

The Status of Penalty of Common Useful Works in the Penalty Justice

Vedoucí práce: PhDr. Václav Mítáš PhD.

Vypracovala: Bc. JANA SCHUBERTOVÁ

Praha 2010

1

Poděkování

Bývá dobrým zvykem, na začátku práce uvést své poděkování. Ani já nechci být výjimkou. Proto bych ráda poděkovala svým konzultantům a dobrým přátelům panu Mgr. Janu Plhákovi, úředníku PMS a slečně Mgr. Ivetě Brzákové, asistentce PMS za neskutečně ochotnou spolupráci při mé praxi v PMS, poskytování informací o PMS k mé diplomové práci a získávání nových dovedností a schopností v sociální práci. Dostalo se mi příjemného kolektivu a velké motivace pro další studium a získávání informací z oboru sociální práce.

Dále bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce panu PhDr. Václavu Mitášovi PhD. za jeho nezištnou odbornou pomoc při korekturách a dalších úpravách textu jednotlivých kapitol a za poskytnutí cenných informací a zkušeností z oboru.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Role trestu Obecně prospěšných prací v trestní justici“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 1. 1. 2010

Jana Schubertová

Anotace

Od 1. 1. 1996 na většině okresních a některých krajských soudech byla zřízena místa probačních úředníků a asistentů. Zákon o Probační a mediační službě (PMS) č. 257/2000 Sb. a jeho účinnost vznikla k 1. 1. 2001.

Hlavním cílem Probační a mediační služby je, že usiluje o zprostředkování účinného společensky prospěšného řešení konfliktů, které jsou spojeny s trestnou činností. Současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů.

Pro diplomovou práci jsem si zvolila představení jednoho z alternativních trestů a to trestu Obecně prospěšných prací. Jeho podstatu, pachatele a zamyšlení se nad tím jaký má smysl. Jako praktickou ukázkou jsem si vybrala jeden rok a v něm počet uskutečněných trestů Obecně prospěšných prací.

Hlavním smyslem tohoto trestu je, že pachatel, který byl odsouzen k trestu OPP, má povinnost vykonat jej na svobodě. Tedy nedochází k narušení vazeb odsouzeného s rodinou, přáteli nebo ke ztrátě zaměstnání.

Stanovila jsem si 2 cíle:

- 1) Představení trestu Obecně prospěšných prací jako jednoho z alternativních trestů.
- 2) Provést ukázkou vybraného roku, jak si v něm trest Obecně prospěšných prací stál. A k tomu provést dotazování se institucí, v kterých je trest vykonáván, na jejich postoj k trestu.

Tato diplomová práce uvádí a zpracovává informace, které jsem získala od pracovníků Probační a mediační služby. V práci také uvádím údaje, které jsem získala z dokumentace střediska PMS Louny.

Probační a mediační služba přináší určité výhody, nejen pro odsouzeného, ale také pro veřejnost. Avšak s realizací alternativních trestů mohou být spojeny i nevýhody.

Annotation

From 1. 1. 1996, engagements for magistrates and assistants were institute at more of the district and some regional judgements. The law of the Probation and mediation service (PMS) n. 257/2000 Sb. and his useful effect arose to 1. 1. 2001.

The main aim of PMS is that she strains intermediation of effective social useful solution of conflicts which are united with penal activity. Currently organizes and supports effective dignified tenure of alternative sentences.

For the my diploma work I choose introduction one of alternative penalties a it's penalty of Common useful works. His basis, offender and purporting above his effect. As a practic example I choose one year a in him count carried penalties Common useful works.

The main sence of this punishment is that the convict who was sentenced to the penalty of community work has a duty to discharge it on the loose. So there aren't disturbed humans relations between the convict and his / her familly, friends or to a lost of an employment.

I have set two amis:

- 1) Introduction of penalty of Common useful works.
- 2) Work example of choosen year, what war penalty of Common useful works. And as well the questioning of institucions, in which is the penalty works, at their attitude towards penalty.

This diploma Thesis show a process informations, whitch i obtained from workers of PMS. I indicate date in this material too, whitch I gauner from the documentation of the centre PMS Louny.

PMS brings a number of advantages not only for the one, who is convict but even for the society. Whit the realization of alternative penalties are connected as well as any disanvantages however.

Klíčová slova - keywords

Probace – probation

Mediace – mediation

Obecně prospěšné práce – Common useful works

Trest – penalty

Alternativní tresty – alternatives penalties

Poškozený – impaired

Obviněný – accused

Klient – client

Probační úředník – probations Officer

Podstata, smysl – basis, effect

Domácí vězení – home confinement

OBSAH

ÚVOD	10
1. ZÁKLADNÍ POJMY	
1.1 Trestný čin	12
1.1.1 Typologizace zločinu	12
1.2 Pachatel, spolupachatel a účastník trestného činu	13
1.3 Trest a jeho účel	13
1.4 Alternativní opatření	14
1.5 Alternativní tresty	15
1.5.1 Alternativa k čemu	16
1.5.2 Filozofie alternativních trestů	17
1.5.3 Druhy alternativních trestů	18
1.5.4 Další alternativní tresty širšího pojetí	20
1.6 Domácí vězení jako alternativní trest	21
1.6.1 Trest domácího vězení obecně	22
1.6.2 Koncepce implementace trestu domácího vězení a elektronického kontrolního systému	23
2. TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	
2.1 Co je trest obecně prospěšných prací - OPP?	25
2.2 Pozitiva trestu OPP oproti trestu odnětí svobody	26
2.3 Komu bývá trest OPP nejčastěji ukládán?	27
2.4 Různé typy obecně prospěšných prací	28
2.5 Schéma výkonu trestu OPP	29
3. METODICKÝ POSTUP STŘEDISKA PMS V RÁMCI ZAJIŠTĚNÍ MOŽNOSTÍ UKLÁDÁNÍ A VÝKONU TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	
3.1 Úvodní ustanovení	30
3.2 Činnost středisek PMS v rámci trestního řízení ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu	30
3.2.1 Poučení o trestu	30
3.2.2 Záruka zájmového sdružení	31
3.2.3 Mapování a rozšiřování požadavků poskytovatelů míst výkonu trestu OPP	32
3.2.4 Nabídka dalších možností spolupráce PMS s obviněným a s poškozeným	32
3.3 Činnost středisek PMS v rámci trestního řízení ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu	32
3.3.1 Zajištění místa pro výkon trestu OPP	32
3.3.2 Projednání podmínek výkonu trestu OPP s klientem	33
3.3.3 Zahájení výkonu trestu OPP v instituci	35
3.3.4 Kontrola a evidence výkonu trestu OPP	35
3.3.5 Postup při nevykonávání trestu OPP	36
3.3.6 Změna místa výkonu trestu OPP	36
3.3.7 Rozhodování soudu o odložení, přerušení, upuštění a přeměně trestu OPP	36
3.3.8 Kontrola vedení řádného života	37
3.3.9 Mediace	37
3.3.10 Ukončení práce s klientem	38
3.3.11 Ukončení probačního spisu	38

4. KDO SE PODÍLÍ NA REALIZACI VÝKONU TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	
4.1 Okresní soud	39
4.2 Probační a mediační služba ČR, její funkce v realizaci alternativních trestů, zejména trestu OPP	39
4.2.1 Zřízení Probační a mediační služby	39
4.2.2 Organizace Probační a mediační služby	39
4.2.3 Zaměstnanci Probační a mediační služby	40
4.2.4 Činnost Probační a mediační služby	41
4.2.5 Poslání Probační služby	42
4.2.6 Cíle, zásady a principy působení Probační a mediační služby	42
4.2.7 Mediace	43
4.3 Poskytovatele míst pro klienty s trestem OPP	46
4.4 Výkon trestu OPP v NNO.....	47
4.4.1 Proč vytvářet místa v NNO	47
4.4.2 V čem spočívá starost NNO	48
4.4.3 Jak postupovat při zájmu o práci odsouzeného v NNO	48
4.4.5 Chování k odsouzeným	49
4.4.6 Nejčastější obavy organizací zaměstnávající odsouzené	49
4.5 Jak to probíhá v praxi	50
5. PACHATELÉ TRESTNÝCH ČINŮ	
5.1 Pachatel	52
5.1.1 Zločin jako individuální jev anebo problém pachatele	52
5.1.2 Dimenze osobnosti	53
5.1.3 Typologie pachatelů	54
5.1.4 Psychopatologické charakteristiky	54
5.1.5 Sociální profil	55
5.1.6 Klasifikace pachatelů z hlediska poruch socializace	55
5.1.7 Věk a kriminalita	57
5.1.8 Pohlaví a kriminalita	58
6. REALIZACE TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V OKRESE LOUNY	
6.1 Způsob rozhodování soudu o trestu OPP v roce 2003	60
6.2 Způsob rozhodování soudu o trestu OPP v okrese Louny v roce 2003	61
6.3 Věk pachatelů, kterým byl v roce 2003 trest OPP uložen	62
6.4 Struktura odsouzených k trestu OPP v okrese Louny v roce 2003	62
6.5 Struktura trestných činů, za které byl trest OPP ukládán	63
6.5.1 Další trestné činy, za které byl v roce 2003 uložen trest OPP	64
6.6 Sazba trestů OPP evidovaných ve středisku PMS Louny v roce 2003	65
6.7 Stav výkonu trestu OPP evidovaných ve středisku PMS Louny v roce 2003	66
7. PRŮZKUM SPOLUPRÁCE ORGANIZACÍ V OKRESE LOUNY	68
7.1 Vyhodnocení dotazníků	69
ZÁVĚR	85
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	90
SUMMARY	92

SEZNAM ZKRATEK

- Probační a mediační služba – PMS
- Trestný čin – tr. čin
- Probační úředník – PÚ
- Obecně prospěšné práce – OPP
- Úřad práce – ÚP
- Městský úřad - MěÚ
- common useful works – CUW
- Trest domácího vězení – TDV

ÚVOD

**Namísto chápání spravedlnosti jako odplaty je možné ji vnímat jako obnovu.
Jestliže kriminalita zraňuje, spravedlnost má napravovat křivdy a napomáhat uzdravení.**

Howard Zehr

S institucí Probační a mediační služby (PMS) jsem se poprvé setkala v mezidobí ukončení střední školy a nástupem na vysokou školu. Do PMS jsem šla původně jako rekvalifikantka na zaškolení pro administrativní práci. Práce samozřejmě vyžadovala a stále vyžaduje více a více „papírování“, ale mě zaujalo něco jiného. Byla to ta sociální stránka věci. Pro sociální práci jsem se nadchla již na střední škole a vzhledem k ochotě pracovníků PMS jsem mohla své znalosti a zkušenosti rozšiřovat.

Působení PMS mě zaujalo natolik, že jsem chtěla také pracovat s klienty, připravovat zprávy, navštívit věznicí. Toto téma je pro mě natolik aktuální, že jsem mu věnovala bakalářskou práci s názvem Instituci Probační a mediační služby ČR a dále jsem pokračovala i diplomovou prací, kde jsem se už zaměřila na konkrétní alternativní trest a to trest obecně prospěšných prací. Do své práce jsem také zahrнула praktickou stránku trestu OPP a to ukázkou jednoho roku, jak si v něm trest OPP stál. Doplnila jsem to o dotazníkovou formu výzkumu, jak na trest OPP reagují instituce, které poskytují účelová místa pro tento trest a jak reagují instituce, které o působení těchto klientů Probační a mediační služby nemají zájem.

Probace k nám přišla ze zahraničí a to hlavně ze západu, kde se již od konce 19. století rozvíjí a má dlouholetou tradici. V té době v souvislosti s řešením trestných činů sílil zájem o osobu pachatele a rozvíjely se nové formy trestání a opatření nespojených s bezprostředním odnětím svobody. Tyto nové postupy byly mnohdy úzce spojeny s dobrovolnickou a charitativní péčí. V našem trestním řádu se objevila v roce 1995.

Trest obecně prospěšných prací představuje novou, účinnější sankci současné trestní politiky v ČR. Namísto výkonu trestu odnětí svobody jako odplaty za spáchaný trestný čin přinášejí obecně prospěšné práce možnost nápravy a obnovy způsobených škod

prostřednictvím práce ve prospěch obce – komunity, poškozené trestnou činností. Odsouzený, který se provinil proti společnosti, má šanci odčinit své chování prací pro obecný prospěch a také nepřichází o svou svobodu a stálý kontakt s rodinou.

Záměrem mé práce je představení trestu Obecně prospěšných prací, jeho podmínky, fungování a spolupráce s klienty. Také v práci uvádím základní informace o působení Probační a mediační služby, protože se jedná o relativně stále novou službu. Stále dokola se setkávám s otazníkem v očích lidí, když se naskytne téma probační služby. Výsledkem krátkého a zjednodušeného vysvětlení - zprostředkovatel alternativních trestů je pouhé „aha“, které značí o nepřílišné informovanosti. Je velká škoda, že lidé o této instituci tak málo vědí, protože je důležitou a nedílnou součástí trestní justice. Myslím si, že kdyby byla informovanost větší, nedocházelo by k zneužívání alternativních trestů a odsouzení pachatelé by si možná více vážili této příležitosti. Vždyť alternativní trest má sloužit jako varování, lehká sankce, stále otevřená cesta k počestnému životu. Jen kdyby tato služba vstoupila do podvědomí široké veřejnosti.

Práci jsem rozdělila do několika hlavních kapitol. První mají vysvětlit obecné pojmy. Dále jsem se zaměřila na představení trestu Obecně prospěšných prací, jeho roli, metodiku. Jde mi také o nastínění důležitých informací o dnešní podobě Probační a mediační služby, její zřízení, organizace, zaměstnanci. Jaké jsou vlastně cíle jejího působení. Jaké zásady a principy činnosti má tato služba a její pracovníci. Dále vysvětlení pojmu pachatel. Důležitou částí mé práce je také praktická stránka, ve které představuji jeden rok OPP, jak lze plnit a neplnit trest OPP a dotazníková forma výzkumu informací o tomto trestu u institucí.

1. ZÁKLADNÍ POJMY

1.1 Trestný čin

Dle § 3 trestního zákona trestným činem (tr. čin) je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně.

K trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou. (ÚZ, tr. zákon, 2004).

1.1.1 *Typologizace zločinu*

Počet norem zaštitěných trestními sankcemi je nepřehledný, je nutno jej zpřehlednit a uspořádat. Tradičně se uplatňují hlediska členění z trestněprávní systematiky a učení o právních stacích. Přitom se sdružují typy zločinů do dílčích a hlavních skupin deliktů.

Podle toho se rozlišují trestné činy proti státu a veřejnému pořádku, obecně nebezpečné trestné činy, trestné činy proti tělu nebo proti osobě, trestné činy proti sexuálnímu seburčení, loupež a vydírání, krádež a zpronevěra, majetkové delikty, trestné činy ohrožení životního prostředí a drogové a dopravní delikty.

Takové členění zachovává i soudní statistika. Dále lze členit, jako u trestných činů v dopravě, podle úmyslných činů a činů z nedbalosti.

Existují výhody a nevýhody takových typologizací v návaznosti na trestní právo. (Kaiser, 1994)

1.2 Pachatel, spolupachatel a účastník trestného činu

Dle § 9 trestního zákona pachatelem trestného činu je, kdo trestný čin spáchal sám.

Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním dvou nebo více osob, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama (spolupachatelé).

Účastníkem na dokonalém trestném činu nebo jeho pokusu je, kdo úmyslně spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil (organizátor), navedl jiného k spáchání trestného činu (návodce), poskytl jinému pomoc k spáchání trestného činu, zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, radou, utvrzováním v předsevzetí, slibem přispět k trestnému činu (pomocník). (ÚZ, tr. zákon, 2004).

§ 11 Věk

Kdo v době spáchání činu nedovrší patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.

§ 12 Nepříčetnost

Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. (ÚZ, tr. zákon, 2004)

1.3 Trest a jeho účel

Slovo trest je jedno z několika slov, jejichž význam je každému zdánlivě zřejmý. Trestem může být zákaz dívání se na televizi, stejně jako omezení pohybu či zbavení svobody.

V každém odsuzujícím rozsudku soud zjišťuje, že spáchané jednání je trestným činem a toto jednání následovně označuje za společensky škodlivé a zavrženíhodné, pachatele za spáchání tr. činu odsuzuje a teprve pak mu ukládá sankci.

Lidé o druhu a způsobu trestu obvykle příliš nepřemýšlí, vnímají jej jako součást právní kultury, tradice nebo obyčeje.

Mnozí z těch, kteří se někdy účastnili trestního řízení, ať už v pozici pachatele tr. činu nebo poškozeného tr. činem, se možná po vynesení výroku o vině a trestu ptali sami sebe: „Jaký to má smysl?“ „K čemu je to dobré?“ „Změní se něco?“.

Dle § 23 trestního zákona je účel trestu formulován následovně: „Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“ (ÚZ, tr. zákon, 2004). Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost.

1.4 Alternativní opatření

V rámci prosazování prvku obnovující justice se v praxi právních systémů jednotlivých zemí stále častěji setkáváme s termíny **community sanctions and messures – komunitní sankce** (tresty a opatření). V podmínkách české justice se užívá termín **alternativní tresty a opatření**. Pro upřesnění dodávám, že odborná literatura uvádí i další rozlišení na **alternativní tresty v užším a v širším pojetí**. Do užšího pojetí se řadí ty tresty a opatření, které v sobě obsahují všechny alternativy ve směru ke klasickému soudnímu procesu nebo v případě trestu, všechny tresty, které nejsou spojeny s trestem odnětí svobody.

Mezi **alternativní opatření** se řadí:

- *Podmíněné zastavení trestního stíhání* (dle § 307 tr. řádu, dále jen PZTS)- podstatou je, že při jeho uplatnění dochází k pozastavení trestního stíhání na určitou zkušební dobu (6 měsíců až 2 roky) a pokud obviněný po stanovenou zkušební dobu úspěšně splní jemu případně uložené omezení či povinnosti, bude celá věc skončena vydáním rozhodnutí o jeho osvědčení se. V opačném případě je rozhodnuto, že trestní řízení pokračuje obvyklým způsobem. Podmínkou PZTS je aby byly splněny určité předpoklady.

- *Narovnání* (dle § 309 tr. řádu) – od PZTS se liší především tím, že po jeho schválení soudem či státním zástupcem je celá věc skončena a obviněnému již není stanovena žádná zkušební lhůta, po kterou by se měl osvědčit. Avšak podmínkou je, že s narovnááním souhlasí nejen obviněný ale i poškozený, dále že narovnáání může být schváleno v řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let,

pokud se obviněný ke spáchanému skutku přiznal a nahradil způsobenou škodu a pokud složil na účet soudu či státního zastupitelství částku určenou k využití na obecně prospěšné účely.

- Upuštění od potrestání (dle § 24 tr. zákona) – v případě, že se jedná o tr. čin menší společenské nebezpečnosti a pachatel spáchaného činu lituje, projevuje snahu po nápravě. Využívá se tehdy, kdy se má za to, že samotné projednávání před soudem je pro pachatele dostatečným varováním.

- Podmíněné upuštění od potrestání s probačním dohledem (dle § 26 tr. zákona, dále jen PUP+D) – za stejných podmínek jako u institutu upuštění od potrestání může soud rozhodnout o PUP+D, a to v případech, že považuje za nutné, aby chování pachatele bylo po určitou dobu sledováno (max. 1 rok). Obvykle je pachateli rovněž uložena povinnost nahradit škodu nebo je mu uloženo přiměřené omezení či povinnost za účelem, aby vedl řádný život. (Sotolář, 2001)

1.5 Alternativní tresty

Vzhledem ke skutečnosti, že v posledních desetiletích dochází ve většině zemí k **růstu zločinnosti**, objevují se otázky, jak na rostoucí kriminalitu reagovat a jak zacházet s pachateli.

Tradiční formy ochrany společnosti proti kriminalitě zjevně **selhávají**: věznice jsou přeplněny, odstrašující účinek trestu není dostatečný a k nápravě a k resocializaci vězňů nedochází.

Přestože je trest odnětí svobody veřejností stále považován za nejvhodnější sankci za spáchání trestného činu, od 70 let 20. století se do popředí stále více dostává i ukládání jiných sankcí. Tyto tresty představují **alternativu k uvěznění**, neomezují tedy svobodu odsouzeného a dle literatury jsou pro jejich ukládání uváděny následující důvody:

- Ekonomické – náklady na výkon trestu odnětí svobody jsou vysoké, věznice jsou přeplněné.
- Penitenciární – je známo, že vězení zanechává na odsouzeném nežádoucí “stopy”.

- *Kompenzační* – výkon trestu odnětí svobody nezaručuje, že pachatel poškozenému nahradí způsobenou škodu, alternativní tresty jsou zaměřeny také na ošetření potřeb obětí. (Novotný, 2001)

1.5.1 Alternativa k čemu

Alternativní tresty nabízejí jinou možnost potrestání pachatele než je uložení trestu odnětí svobody. Jsou tedy **alternativou k přeplněným věznicím**, ve kterých je odsouzený izolován od společnosti, což s sebou nese i množství negativních důsledků. Pachatel se stává pasivním členem společnosti, nemusí pracovat, nemá příležitost hledat si práci či si sám organizovat svůj volný čas. Ubytování, stravu i zdravotní a sociální péči je pro něho zajištěno, a to vše na účet daňových poplatníků. Tento fakt je jeden z důvodů, proč se někteří pachatelé do vězení opakovaně vrací.

Již cca po 14 dnech za časté zjistíme, že se naučil komunikovat se zaměstnanci věznice podle jejich očekávání, ale zejména se spoluvězni. Přijímá jak psaná pravidla systému, tak nepsané zvyky vězeňské komunity. Zde mluvíme o **počátku procesu prizonizace**, tedy adaptace na vězeňské prostředí, o procesu přeměny svobodného člověka ve vězně. Tento fenomén nás bude provázet až do ukončení trestu odnětí svobody a v drtivé většině případů zjistíme, že je největší překážkou pro zařazení se klienta do běžné společnosti. V této fázi výkonu vazby nejistota částečně ustupuje do pozadí a je vystřídána přijetím nové skutečnosti přizpůsobením se pobytu v neznámém prostředí.

Prvním aspektem tohoto procesu je **institucionalizace**, spočívající adaptací na maximálně organizovaný život ve věznici: jednotný budíček, jednotný výdej předem připravené stravy, specifický způsob komunikace s vězeňským personálem, a celá řada dalších na první pohled nevýznamných maličkostí. V globále pak způsobují, že odsouzený mění své vzorce chování, postupně přichází o běžné sociální i pracovní návyky. Vyhasínají způsoby chování na svobodě, které vězeňská subkultura leckdy dokonce sankcionuje. Jeho osobnost degraduje, ztrácí schopnost samostatně se rozhodovat, plánovat a reálně nahlížet na svou budoucnost. Čím je výkon trestu delší, tím vyšší je pravděpodobnost pozdějšího selhání na svobodě. Penologičtí odborníci se shodují v názoru, že již po pěti letech nemá trest odnětí svobody žádný reedukační účinek a již po jednom roce dochází k hlubokým změnám v klientově osobnosti.

Druhým projevem prizonizace je **ideologizace** – tedy splynutí s nepsanou vězeňskou normou a dodržování jejích pravidel, hodnotového systému i argotu. Jakkoli by mnozí pro sociálně orientovaní prvověznění pachatelé rádi komunikovali alespoň s některými zaměstnanci věznice, akceptace a splynutí s vězeňskou subkulturou pro ně představuje ochranný faktor – tráví s nimi totiž násobně více času. Klasickou námitkou je fakt, že namísto reedukace se mladí vězni často jen zdokonalí ve způsobech páčání trestné činnosti.

Proces prizonizace bývá nahlížen v podstatě ze dvou hlavních úhlů pohledu: **pozitivně a negativně**. S pozitivním se za časté setkáváme u některých zaměstnanců VS: svobodný člověk se mění ve vězně, akceptuje řády věznice a není možnou příčinou problémů ani mimořádných událostí. To je však relativní. Jen malé procento obviněných se na podmínky věznice adaptuje tak, že dokáže akceptovat vnitřní řád, ale nepřijímá negativní jevy subkultury, naznačené v první fázi. Většina vězňů naopak přesně ví, kam až může jít, co si může dovolit, která nařízení lze beztrestně překračovat a která práva nemá vyžadovat. Přizpůsobí se konzumnímu způsobu života v prostředí, které na sebe nechá působit. Odpadnou tak sice navenek patrné problémy, obcházení norem však přejde do latentní nebo obecně akceptované formy.

(Mitáš, 2007)

Krátkodobý trest odnětí svobody se u pachatelů méně závažných trestných činů jeví jako zbytečně nákladný a z hlediska prevence dalšího páčání trestné činnosti neúčinný.

1.5.2 Filosofie alternativních trestů

Filosofie alternativních trestů je **ponechat odsouzené na svobodě** a uložit jim takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit **preventivně** proti páčání další trestné činnosti, ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života.

Soudy přistupují k alternativním trestům v případě, že se jedná o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody **do pěti let** a osoba pachatele není natolik narušená, aby její pobyt na svobodě byl pro ostatní nebezpečný.

Alternativní trest nezabavuje pachatele svobody, ale vyžaduje od něho dodržování určitých omezení či splnění povinností – např. zaplatit ze svého příjmu státu určitý obnos peněz (peněžitý trest), podrobit se dohledu či léčení nebo jiným omezením, např. se nebude

smět po určitou dobu zdržovat v konkrétním městě (trest zákazu pobytu) nebo bude muset odpracovat určitý počet hodin práce pro obecné blaho (trest obecně prospěšných prací).

V průběhu výkonu trestu se sleduje, zda odsouzený plní podmínky uloženého trestu a zda žije v souladu s normami společnosti. Při neplnění těchto podmínek může soud rozhodnout o náhradní sankci, kterou je většinou trest odnětí svobody.

Alternativní trest je jakousi podanou rukou státu, který musí reagovat na spáchaný trestný čin, nechce však přímo přistupovat k uvěznění pachatele.

(Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008)

1.5.3 Druhy alternativních trestů

Odborná literatura rozlišuje **alternativní tresty v užším** a v **širším pojetí**. Zatímco do **užšího pojetí** řadíme takové tresty, které v sobě zahrnují odborné psychosociální vedení a kontrolu pachatele, které jsou zajišťovány specializovanou sociální službou (v ČR se jedná o Probační a mediační službu působící v resortu Ministerstva spravedlnosti ČR), tak pod pojmem alternativní trest v **širším pojetí** rozumíme všechny tresty nespojené s odnětím svobody.

Alternativní tresty se ukládají **místo** trestu odnětí svobody nebo se s ním **kombinují**. Při jejich neplnění může nastat náhradní sankce – již zmíněné vězení.

Literatura uvádí tyto alternativní tresty v užším pojetí:

- Podmíněné odsouzení - spočívá v podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody na zkušební dobu od jednoho do pěti let. Podmíněně odložit lze pouze trest odnětí svobody v trvání do dvou let. Podmíněně odsouzenému může soud uložit přiměřená omezení a povinnosti (např. podrobit se výcviku pro získání zaměstnání, vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, léčení závislosti na návykových látkách, zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami, zdržet se hazardních her atd.) nebo povinnost nahradit škodu, kterou pachatel trestným činem způsobil. (viz § 58-60 tr. z.)

- Podmíněné odsouzení s dohledem, kterým soud podmíněně odloží na zkušební dobu od jednoho do pěti let výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující tři roky. Soud nad pachatelem zároveň vysloví (probační) **dohled**, který spočívá v pravidelném osobním kontaktu pachatele

s pracovníkem Probační a mediační službou. Obdobně jako u podmíněného trestu může uložit přiměřená omezení a povinnosti. (viz § 60a-60b tr.z.)

- Trest obecně prospěšných prací - spočívá v povinnosti pachatele odpracovat osobně a bezplatně ve svém volném čase soudem stanovený počet hodin (v rozmezí 50 - 400 hodin). Práce má být vykonávána ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. (dle § 45 tr. zákona)

Alternativní tresty v širším pojetí:

- Peněžitý trest – ukládá se ve výměře od 2.000,-Kč do 5 milionů Kč. Pokud pachatel trestným činem získal nebo chtěl získat prospěch. Současně s uložením tohoto trestu soud ukládá tzv. náhradní trest odnětí svobody do 2 let, pokud by peněžitý trest nebyl zaplacen. (viz. § 53-54 tr. zákona)

- Trest zákazu činnosti – na 1 rok až 10 let pokud se pachatel v souvislosti s výkonem dané činnosti dopustil trestného činu (např. při řízení automobilu, při výkonu určitého povolání, apod.). (viz. § 53-54 tr. zákona)

- Trest vyhoštění – ukládá se **pouze cizincům**, kteří nemají na území ČR povolen dlouhodobý pobyt, ani jim nebyl poskytnut azyl. Jedná se o zákaz zdržovat se po dobu 1 roku až 10 let nebo na dobu neurčitou na území ČR. (viz. § 57 tr. zákona)

- Trest zákazu pobytu – ukládá se na 1 rok až 5 let v místě, kde pachatel spáchal nebo opakovaně páchá tr. činnost. Nelze však zakázat pobyt v místě, kde má pachatel trvalý pobyt. (viz. §57a tr. zákona)

- Trest popadnutí majetku – je ukládán buď pachatelům, odsouzeným za zvlášť závažný, úmyslný, trestný čin, nebo pokud uložení jiného trestu není třeba. (viz. § 51-52 tr. zákona)

- Trest propadnutí věci – a to věci, která byla získána trestným činem nebo byla ke spáchání tr. činu použita. (viz. § 55-56 tr. zákona)

(Sotolář, 2003), (Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008)

Trestní zákon zná ještě další dva druhy trestů, které však nelze v pravém slova smyslu považovat za alternativní. Udělují se pouze v případě uložení přísného trestu odnětí svobody nejméně na 2 roky a tento trest pouze doplňují vzhledem ke zvlášť zavrženíhodné pohnutce pachatele. Jedná se o *ztrátu čestných titulů a vyznamenání a o ztrátu vojenské hodnosti*.

1.5.4 Další alternativní tresty širšího pojetí

V trestním právu existují ještě další, níže uvedené, alternativy:

- Alternativy ke klasickému trestnímu řízení, které umožňují řešit věc odklonem od standardního trestního řízení, to znamená mimo hlavní líčení. Podmínkou využití těchto postupů (narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání) je např. náhrada škody ze strany obviněného nebo uzavření dohody s poškozeným o její náhradě, souhlas obviněného a u narovnání také poškozeného s tímto postupem. Využití těchto postupů často předchází mediační jednání mezi poškozeným a obviněným, které může zprostředkovat Probační a mediační služba. (viz § 307-314 tr. ř.)

- Alternativy k potrestání, kterými soud rozhoduje o upuštění od potrestání nebo podmíněném upuštění od potrestání s dohledem. U podmíněného upuštění od potrestání s dohledem stanovuje zkušební dobu. Dohled a kontrolu chování pachatele, případně plnění dalších uložených povinností a omezení zajišťuje Probační a mediační služba. (viz § 24-26b tr. z.)

- Alternativy k vazbě, které umožňují ve vhodných případech nahradit pobyt pachatele ve vazbě jiným opatřením. Jedná se o záruku sdružení nebo důvěryhodné osoby, slib pachatele, že povede řádný život nebo dohled pracovníka Probační a mediační služby. (viz § 71-73a tr. ř.)

- Alternativy k výkonu uloženého trestu, které umožňují podmíněně upustit od výkonu zbytku uloženého trestu. Jedná se o podmíněné propuštění odsouzeného z trestu odnětí svobody a podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti nebo trestu zákazu pobytu. Při tomto rozhodnutí je stanovena zkušební doba, u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody může být nad odsouzeným vysloven také (probační) dohled nebo uložena další omezení a povinnosti. (viz § 61-64 tr. z.)

1.6 Domácí vězení jako alternativní trest

Překročit hranu zákona je někdy pouhým okamžikem několika vteřin, který se již nedá vzít zpátky. Lítost nepomůže a občan je hnán k odpovědnosti. Trest ukojí spravedlnost, ale někdy výše trestu znamená odsouzení dalších nevinných.

Člověk si řekne, že patří mezi spořádané občany. Platí daně, řádně splácí závazky a snaží se žít životem se spravedlivým přístupem k ostatním občanům. A najednou nastane jediná chvilka nepozornosti a následné události nejde již vzít zpátky. Autonehoda, při níž zemře nevinný člověk. Nepozornost při dodržování bezpečnosti práce, která způsobí vážné zranění. Lidská chyba je krátkým okamžikem s dlouhou dohrou.

V těžkých chvílích je viník označován různými výrazy, a kdyby bylo možné jednat podle Chamurapiho zákoníku, oko za oko, jistě by viník nevyvázl živý. Neštěstí se však stávají i slušným lidem a jediná životní chyba znamená zlom v klidném a spořádaném životě. Zákon z podstaty nerozlišuje, kdo trestný čin způsobil, ale že se trestný čin stal. Trestně odpovědný je každý, kdo trestný čin spáchal, tudíž kdokoliv, kdo vás napadne.

Obvinění z ublížení na zdraví s následkem smrti patří mezi nejčastější důsledky dopravních nehod. Jeden až tři roky nepodmíněně patří mezi běžnou sazbu. Spravedlnost zvítězí, viník je potrestán, ale život to nevrátí. Naopak, je-li potrestaným člověkem matka nebo otec, jeho rodina po dobu trestu přichází také o člověka, kterého miluje. Jde-li o potrestaného samostatného rodiče, jsou mu po dobu výkonu trestu odebrány děti a umístěny do ústavu sociální péče. Trest je tak dvojitý: je trestán viník i jeho rodina, to znamená, že i nevinní. (Dvořák, 2008)

Pomoc v novém trestním zákoníku

Nový trestní zákoník, který představilo Ministerstvo spravedlnosti, již počítá s alternativním trestem v podobě domácího vězení. Díky tomu by nemusel být viník tak nehumánně oddělen od svých potomků. Samozřejmě je nutné splnit zákonné podmínky. Přesto pro do té doby spořádaně žijící občany, kteří se dopustili neúmyslného trestného činu, by právě domácí vězení mohlo být humánní lepší cestou, jak si odpykat trest a přitom nepřijít o rodinu.

Podle návrhu trestního zákoníku je domácí vězení jedním z druhů trestů umožňující postih pachatele, aniž by musel být vytrhován ze své rodiny a nejbližšího okolí. Výkon tohoto

trestu by také mohl snížit zatížení věznic, které jsou už takhle dlouhodobě přetížené, a provoz je nákladný. (Dvořák, 2008)

1.6.1 Trest domácího vězení obecně

(Podle oficiálního serveru českého soudnictví)

Trest domácího vězení je novým trestem v ČR, je stanoven na základě zákona jako samostatná sankce, kterou může uložit pouze soud.

Trest domácího vězení je zakotven v novém trestním zákoníku jako přímá alternativa trestu odnětí svobody.

Zákon č. 40/2009 Sb., ve znění zákona č. 309/2009 Sb. je účinný od 1. 1. 2010.

Tento nový institut by měl v dlouhodobém horizontu přinést značné úspory (**ročně se předpokládá úspora cca. 750 mil. Kč**), řeší tak kromě problému přeplněnosti věznic i problém nedostatku financí v justici.

Stávající úprava TDV může při vhodné aplikaci přispět k tomu, že počet vězňů nebude dále narůstat, jelikož jim bude uložen trest domácího vězení a Probační a mediační služba se jim bude věnovat nejen v rámci namátkové kontroly, ale i z hlediska jejich integrace zpět do společnosti. Z toho důvodu došlo k personálnímu a materiálnímu posílení Probační a mediační služby. V praxi je však třeba zajistit, aby trest domácího vězení nebyl neefektivně nadužíván a byl ukládán v součinnosti s probačními úředníky.

V pracovních dnech se zákaz omezuje na dobu od 20 hodin do 5 hodin ráno, aby mohl odsouzený dál chodit do zaměstnání. Maximální délka trestu jsou dva roky.

Pozdější novelizaci současné právní úpravy má smysl provést až po vyhodnocení prvních zkušeností se zavedením trestu domácího vězení.

V Evropě je tento trest, ve srovnání s naší úpravou, převážně využíván v mnohem menším zákonném rozsahu včetně jeho délky. Nejčastějšími úpravami domácího vězení jsou formy „opatření“, které nahrazují například zbývající trest odnětí svobody nebo je TDV součástí podmínek spojených s podmíněným propuštěním. Domácí vězení může být rovněž

využito v rámci náhrady vazby jako alternativní institut. Domácí vězení je v Evropě a ve světě využíváno jak samostatně, tak i v kombinaci s elektronickým dohledem.

1.6.2 Koncepce implementace trestu domácího vězení a elektronického kontrolního systému

Zavedení institutu domácího vězení bylo naplánováno zejména s ohledem na současný stav vězeňství a jeho budoucí vývoj, zároveň s ohledem na ekonomickou situaci v ČR.

Nezbytným předpokladem úspěšného spuštění projektu domácího vězení bylo nejen materiální, ale i personální posílení, zejména Probační a mediační služby, která hraje v rámci zajištění tohoto trestu klíčovou roli. Vláda vzala na vědomí návrh na materiální a personální zabezpečení Probační a mediační služby 12. 10. 2009.

Projekt je rozdělen na 3 fáze:

1. fáze – zajištění namátkové kontroly. Tato fáze potrvá od nabytí účinnosti trestního zákoníku (1. 1. 2010) do zavedení elektronického kontrolního systému (předpoklad je rok 2011). Probační a mediační služba bude v tomto období zajišťovat podmínky pro uložení trestu domácího vězení, provádět namátkové kontroly a realizovat kontinuální reintegrační činnost s odsouzenými. Pokud bude trest ukládán soudy v úzké součinnosti s Probační a mediační službou, předpokládá se, že by se mohlo podařit zastavit další nárůst odsouzených osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

2. fáze – elektronický monitoring odsouzených. MSp podalo žádost o grant Evropské komise, v rámci komunitárního programu, „Crime Prevention“ ve výši cca 6 mil. EUR (30% dofinancování MSp). MSp doposud neobdrželo oficiální odpověď Evropské komise. Ani v případě že nebude tento projekt k realizaci vybrán, nedojde k jeho ohrožení. V tom případě bude elektronický monitoring financován ze zdrojů alokovaných v rozpočtu na rok 2010. V dalších letech by dle analýz a zkušenosti ze zahraničí mohly být potřebné náklady hrazeny z úspor, které vzniknou zavedením trestu domácího vězení. Ve druhé fázi bude také plně dokončen legislativní systém trestu domácího vězení v souladu s dosavadní osvědčenou praxí v evropských zemích, což ve spojení s elektronickým monitorovacím systémem a již získanými zkušenostmi PMS umožní účinné omezování recidivy a postupné výraznější

snižování počtu osob v českých věznicích a současně i zachování zásad ochrany společnosti před kriminalitou.

3. fáze - realizace této fáze je plánována na období 2011 – 2013 a představuje úplné propojení aplikace trestu domácího vězení a elektronického monitorovacího systému s novými legislativními úpravami a činnostmi PMS v podobě komplexní implementace do praxe české justice.

Nutná bude i velmi úzká spolupráce mezi Probační a mediační službou a soudy. Právě její pracovníci musejí nejprve zjistit, zda dotyčný vůbec má místo, kde trvale žije, není drogově závislý nebo nejde o násilníka. Bezdomovci lze obtížně ukládat trest domácího vězení. Narkoman nebo násilník zase může ohrožovat svou rodinu. Součástí předběžného šetření pracovníků PMS by měl být i návrh dalších opatření či povinností, které by měl soud obviněnému uložit, aby byla minimalizována rizika, která mohou narušit řádný výkon trestu.

(Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010)

2. TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

2.1 Co je trest obecně prospěšných prací – OPP

Trest obecně prospěšných prací představuje novou, účinnější sankci současné trestní politiky v ČR. Namísto výkonu trestu odnětí svobody jako odplaty za spáchaný trestný čin přinášejí obecně prospěšné práce možnost nápravy a obnovy způsobených škod prostřednictvím práce ve prospěch obce – komunity, poškozené trestnou činností. Odsouzený, který se provinil proti společnosti, má šanci odčinit své chování prací pro obecný prospěch, např. úklidem veřejných prostranství nebo budov a údržbou zeleně, pomocí postiženým spoluobčanům nebo prací při ochraně životního prostředí.

Potrestání odsouzeného v rámci trestu OPP spočívá v tom, že:

- odsouzený musí odpracovat 50 - 400 hodin (mladiství 50 – 200hod), dle rozhodnutí soudu, ve prospěch obce (města) nebo obecně prospěšné organizace, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou nebo sportovní činností a to v místě bydliště (se souhlasem klienta i mimo místa bydliště).

- je klient povinen vykonávat OPP ve svém volném čase, tzn. mimo docházky do školy nebo do zaměstnání, osobně, bezplatně, a to **nejpozději do jednoho roku** od nařízení výkonu trestu OPP soudem.

Do 14 dnů od obdržení usnesení o nařízení trestu je klient povinen se dostavit na určený obecní nebo městský úřad nebo do organizace, kde má trest OPP odpracovat. Zde s ním pověřený pracovník projedná podmínky výkonu trestu OPP.

Odsouzený – klient vykonává obecně prospěšné práce dle dohodnutého harmonogramu prací, který určuje konkrétní druh práce a pracovní dobu. K provádění této práce obdrží ochranné pracovní pomůcky. Pověřený pracovník obecního (městského) úřadu nebo státní či jiné obecně prospěšné (neziskové) organizace písemně eviduje odpracované

hodiny a sleduje výsledky obecně prospěšných prací. Výkon trestu OPP průběžně také sleduje probační úředník nebo asistent PMS.

pokud ze závažných důvodů nelze ve výkonu trestu OPP pokračovat (např. z důvodu nemoci, vojenské služby, těhotenství, výkonu trestu odnětí svobody) a je to klientem doloženo potvrzením, soud může pro tyto okolnosti rozhodnout, že se výkon trestu OPP na potřebnou dobu přeruší.

Není – li trest OPP řádně a v určeném časovém období vykonán nebo se klient – odsouzený dopustí dalšího trestného činu, soud může rozhodnout o přeměně trestu OPP. Za každé dvě hodiny nevykonaného trestu OPP se počítá jeden den odnětí svobody.

Po odpracování stanoveného počtu hodin OPP je trest z rejstříku trestů vymazán.
(Informační leták PMS)

2.2 Pozitiva trestu OPP oproti trestu odnětí svobody

Uvěznění pachatele je velmi efektivní na první pohled. "Nebezpečný" jedinec je izolován a společnost tak chráněna před jeho dalším trestním jednáním. Nutno však dodat - na jak dlouhou dobu a co bude následovat po jeho propuštění.

Pobyt odsouzených ve věznicích je velkou finanční zátěží pro celou společnost. Navíc sehnat práci pro člověka ve výkonu trestu odnětí svobody (TOS) není jednoduché. Propuštěním na svobodu však problémy nekončí a přicházejí další. S výkonem TOS je totiž samozřejmě spojena určitá sociální izolace. Člověk, který chce začít žít normálním spořádaným životem, se dostane na svobodu a musí si hledat práci. Kontakty, které udržoval před vězením, jsou ale zprerhané, chybí mu praxe a nemá čistý trestní rejstřík - to vše ztěžuje získání práce. Mnoho lidí se tak postupně dostává do bludného kruhu, ze kterého stále hůře hledá cestu ven. Finanční zatížení společnosti pak zákonitě přetrvává dále (ve smyslu dávek státní soc. podpory, podpory v nezaměstnanosti apod.)

Uložení trestu OPP oproti tomu dává odsouzenému "ještě jednu šanci". Umožňuje mu odpykat si trest bez negativních stránek, které přináší TOS. Jedinec neztrácí kontakt s okolím a může dál pracovat. Na druhou stranu je ve svém jednání omezen určitou povinností vůči

společnosti. Navíc pokud bude vykonávat OPP v prostředí, kde bude mít možnost poznat a napravit důsledky svého jednání, je velká pravděpodobnost, že trest povede k nápravě pachatele a nejlépe splní svůj účel. Odsouzený k trestu OPP je nucen aktivně se zapojit do práce pro komunitu nebo organizaci v místě svého bydliště nebo v jeho okolí. Trest OPP podporuje pocit zodpovědnosti odsouzeného za vlastní chování a život. Dále upevňuje jeho pracovní návyky a může rozvíjet dovednost řemesla.

Trest OPP je účinnější a nesrovnatelně levnější než výkon trestu odnětí svobody ve vězení.

(Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008)

2.3 Komu bývá trest OPP nejčastěji ukládán?

Trest OPP je ukládán především těm, kteří se vůči společnosti provinili poprvé nebo, kteří páchají trestnou činnost menší nebezpečnosti, ale opakovaně.

Jedná se o trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody do pěti let.

Může být uložen například rodičům, kteří neplní svoji vyživovací povinnost, tedy neplatí alimony na děti. Pokud by byli ve vězení, jejich dluh na výživném by pouze narůstal a byla by malá šance, že jej budou splácet. Oproti tomu, je-li jim uložen trest OPP, je větší pravděpodobnost, že budou pracovat a mít tak zdroj na úhradu jejich finančního závazku.

Účinný je trest OPP u mladistvých, kteří se dopouštějí výtržností, vandalismu, poškozování cizí věci či napadení jiných, často pod vlivem alkoholu. Úklidové práce napravující důsledky jejich činů (např. odstranění grafitových kreseb z historických staveb) jim umožní uvědomit si hodnotu věcí a výši finančních nákladů spojených s opravami.

U pachatelů, kteří způsobí zranění při řízení vozidla pod vlivem alkoholu, bývá trest OPP také dostatečným ponaučením. Při práci s klienty postiženými následkem úrazu mohou nejlépe poznat cenu lidského života a zdraví a jak těžký je život s postižením.

(Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008)

2.4 Různé typy obecně prospěšných prací

Níže uvedený výčet je pouze příkladem prací, které mohou být prováděny v rámci výkonu OPP. Je samozřejmě možné zadat i jiný druh práce zohledňující potřeby organizace a současně schopnosti a dovednosti odsouzených.

- Úklidové práce - úklid vozovek, chodníků, krajnic a dalších veřejných prostranství, úklidové práce na údržbě cyklostezek a chráněného krajinného území, úklid a údržba sportovních a dětských hřišť, úklid hřbitova, čištění kanalizace, vodních toků a vodotečí, potoků, jezer apod., čištění plakátových ploch, mytí oken, úklid v budovách, vyklízení sklepů, úklid v nemocnicích, odklizení sněhu, posypy chodníků v zimním období, práce v lesích, likvidace černých skládek, třídění odpadu, čištění remízků a větrolamů, čištění psích kotev, odstraňování grafity, úklid stájí, práce na skládkách,...

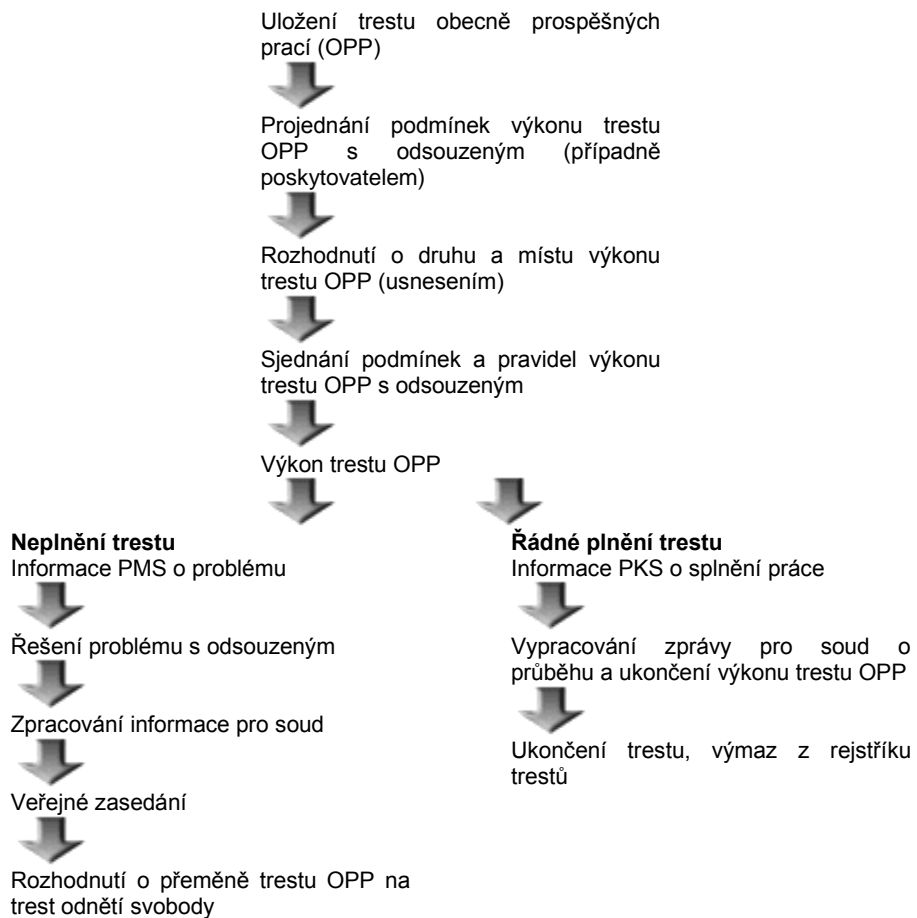
- Stavební a jiné odborné práce - budování chodníků a jejich údržba, demolice staveb, opravy plotů a zdí, truhlářské práce, pokrývačské práce, elektrotechnické a instalatérské práce, pokládání podlahy, malířské práce, kamenické práce, opravy střech, zámečnické práce, svářečské práce, stolařské práce, klempířské práce, těžařské práce v lese, zahradnické a lesnické práce,...

- Stavební a jiné pomocné - výkopové práce, přesun stavebního materiálu, stěhování, čištění koberec, sekání a hrabání trávy, výsadba stromků a jiné zeleně, pomoc v kuchyních a prádelnách, nátěry zábradlí, laviček, odpadkových košů, bazénů a veřejného osvětlení, sklizeň sen a zeleniny, uložení obilí, školnické práce, příprava obecních oslav, stavba dětských letních táborů, ...

- Kancelářské a odborné práce - vytváření internetových stránek a počítačových programů, jazykové překlady, výuka cizích jazyků, vedení odborných kroužků pro děti a mládež, drobné administrativní práce, roznáška pošty,...

(Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008)

2.5 Schéma výkonu trestu OPP

(Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008)

3. METODICKÝ POSTUP STŘEDISKA PMS V RÁMCI ZAJIŠTĚNÍ MOŽNOSTÍ UKLÁDÁNÍ A VÝKONU TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ (OPP)

3.1 Úvodní ustanovení

Trest obecně prospěšných prací je možné chápat jako jeden z příkladů uplatnění nové, kvalitativně mnohem efektivnější sankce současné trestní politiky v ČR. Namísto výkonu trestu odnětí svobody jako retribuice za spáchaný trestný čin, představuje výkon trestu obecně prospěšných prací možnost nápravy a obnovy.

Probační a mediační služba v rámci svých činností při zajišťování přípravy, organizace a možností výkonu trestu obecně prospěšných prací zohledňuje jak veřejný zájem - *ochrana společnosti*, tak zájem samotné oběti - *participace poškozeného*, a stejně tak usiluje o prevenci dalšího trestného jednání pachatele a motivuje ho k převzetí odpovědnosti za způsobené škody a jeho opětovné zapojení do života ve společnosti bez konfliktu se zákonem.

Metodický postup střediska v oblasti zajištění možností a ukládání výkonu trestu obecně prospěšných prací je rozdělen do dvou částí. První část popisuje postup střediska PMS v rámci trestního řízení ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu, část druhá pak činnost střediska po pravomocném rozhodnutí soudu.

3.2 Činnost středisek PMS v rámci trestního řízení ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu

3.2.1 Poučení o trestu OPP

Po získání podnětu k zahájení činnosti zavede probační úředník (asistent) střediska PMS probační spis dle spisového řádu a provede evidenci klienta do probačního rejstříku.

Na základě dojednávání probačního úředníka (asistenta) s obviněným a poškozeným ohledně oblasti spolupráce je potřeba zvážit, zda je vzhledem k možným způsobům alternativního řešení dané trestní věci vhodné a užitečné seznámit obviněného s podmínkami uložení a výkonu trestu OPP. V této fázi trestního řízení probační úředník (asistent) přihlíží i k případnému požadavku státního zástupce (soudce) na zjištění stanoviska obviněného k možnosti uložení trestu OPP.

V rámci své práce s klientem probační úředník (asistent) tedy může provést předjednání uložení trestu OPP – tj. stručné seznámení klienta s podmínkami uložení trestu OPP a s následným průběhem jeho výkonu a zjištění vlastní motivace klienta tento druh trestu vykonat.

Se souhlasem klienta může probační úředník (asistent) zjišťovat údaje týkající se klientova zdravotního stavu (respektive případných zdravotních omezení pro práci), dosažené pracovní kvalifikace, časových možností pro výkon trestu OPP apod. a zahrnout je do připravované probační zprávy před rozhodnutím nebo do jiných materiálů, jež budou předány státnímu zástupci nebo soudu.

Ve zprávě by se měly rovněž objevit informace PMS týkající se zjištěných potřeb a motivace klienta podrobit se v rámci výkonu alternativního trestu případným uloženým přiměřeným povinnostem/omezením (např. splácet škodu, výživné).

Pokud příslušný soud uloží v dané věci trest OPP, postoupí své pravomocné rozhodnutí soudu, který je místně příslušný pro vydání usnesení o nařízení výkonu trestu OPP.

(Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP Probační a mediační služba ČR, 2003 2)

Současně je vhodné, aby k zasílanému rozhodnutí přiložil vypracovanou probační zprávu před rozhodnutím, popřípadě jiné shromážděné informace, např. stanovisko obviněného k uložení trestu OPP. Rovněž by bylo vhodné, aby tyto informace pak tento soud postoupil svému místně příslušnému středisku PMS k přípravě podkladů pro vydání usnesení a pro zajištění kontroly odsouzeného během výkonu trestu OPP. Tímto postupem by se mělo zamezit dalšímu zdlouhavému zjišťování některých informací a naopak přispět k efektivnějšímu způsobu práce PMS a její vnitřní organizační provázanosti při práci s obviněným (odsouzeným) v rámci ukládání a zajištění kontroly výkonu trestu OPP.

3.2.2 Záruka zájmového sdružení

Při práci s klientem ve stádiu před rozhodnutím probační úředník (asistent) rovněž zjišťuje informace týkající se nabídky záruky zájmového sdružení nebo obecně prospěšné organizace za chování a nápravu odsouzeného, které by tak mohlo výchovně spolupůsobit při výkonu alternativního trestu (tedy i OPP).

3.2.3 Mapování a rozšiřování požadavků poskytovatelů míst výkonu trestu OPP

Středisko PMS ve spolupráci a po dohodě s místně příslušným soudem mapuje situaci v regionu, jenž se týká stávajících a nových možností výkonu trestu OPP u státních a nestátních organizací a společně s tímto soudem vede aktuální evidenci požadavků pro vykonání TOPP.

3.2.4 Nabídka dalších možností spolupráce PMS s obviněným a s poškozeným

V případech, kdy je středisko PMS příslušným státním zástupcem (soudcem) konkrétně požádáno o předjednání možnosti uložení trestu OPP, probační úředník (asistent) současně s touto činností s klientem dojednává další možnosti spolupráce a to jak v oblasti probačních, tak i v oblasti mediačních činností.

Současně s navázáním kontaktu s obviněným může probační úředník (asistent) navázat kontakt s poškozeným, kterému nabízí možnost spolupráce při řešení následků trestného činu a informuje ho o možnostech alternativních způsobů řešení trestného činu.

(Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP Probační a mediační služba ČR, 2003 3)

3.3 Činnost středisek PMS v rámci trestního řízení ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu

Při zahájení činnosti střediska PMS směřující k přípravě podkladů pro vydání usnesení o nařízení výkonu trestu OPP by středisko PMS mělo mít k dispozici minimálně tyto údaje:

- pravomocné rozhodnutí soudu o uložení trestu OPP
- opis RT, informace (záznam) o stanovisku obviněného k možnosti uložení trestu OPP popřípadě zpracovanou probační zprávu před rozhodnutím.

Tyto materiály by příslušné středisko PMS mělo obdržet od místně příslušného soudu, který bude vydávat usnesení o nařízení výkonu trestu OPP. V případě potřeby si doplní probační úředník (asistent) další informace z trestního spisu - například znalecké posudky, údaje o výši způsobené škody, kontakt na poškozeného, zprávy o pověsti obviněného, atd. Probační úředník (asistent) založí spis dle spisového řádu a zašle klientovi pozvánku k úvodnímu jednání; u mladistvého klienta kontaktuje také rodiče a spolupracuje s nimi.

V této fázi dle okolností může probační úředník zahájit spolupráci i s poškozeným.

3.3.1 Zajištění místa pro výkon trestu OPP

Probační úředník (asistent) průběžně ověřuje aktuální možnosti pro výkon trestu OPP u konkrétních poskytovatelů, kteří místo pro výkon trestu OPP nabízejí. Vychází přitom z evidence požadavků vedených ve spolupráci s místně příslušným soudem.

V případě, že má probační úředník (asistent) k dispozici materiály o předjednání možnosti uložení výkonu trestu OPP a zná některé okolnosti související s možnostmi odsouzeného vykonávat OPP, pokusí se vytipovat vhodný požadavek na místo výkonu OPP. Pokud jej nalezne, ověří jeho aktuální platnost přímo v dané instituci.

V případě, že výše uvedené informace o možnostech odsouzeného vykonávat OPP nemá, připraví dle dostupných informací přehled o možnostech vhodných míst pro výkon trestu OPP.

Probační úředník (asistent) příslušného střediska PMS průběžně pracuje na rozšíření požadavků poskytovatelů míst výkonu trestu OPP a svou činnost koordinuje s příslušným soudem, kterému seznam poskytovatelů OPP pravidelně předává.

(Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP Probační a mediační služba ČR, 2003 4)

3.3.2 Projednání podmínek výkonu trestu OPP s klientem

Informace, které probační úředník (asistent) sděluje (popřípadě nabízí) klientovi:

- a) obecné informace o činnosti probační a mediační služby se specifickým zaměřením na postup střediska při zajištění výkonu a kontroly uloženého trestu OPP
- b) podrobné informace o podmínkách a průběhu výkonu trestu OPP
- c) vyjasnění rolí zainteresovaných subjektů v průběhu výkonu trestu OPP – odsouzeného, soudu, střediska PMS, instituce nabízející místo pro výkon trestu OPP (případně zájmového sdružení, které za chování a osobu odsouzeného poskytlo záruku) za současného vymezení jejich postavení, práv, povinností, pravidel komunikace
- d) zjištění informací důležitých pro možnost vykonávat trest OPP (nejsou-li dosud k dispozici) a dojednání konkrétních podmínek místa a způsobu výkonu trestu OPP
- e) nabídka pomoci střediska PMS v případě potřeby odsouzeného

Informace, které probační úředník (asistent) zjišťuje od klienta (jedná se o doplnění již známých informací nebo o jejich celkové zjišťování, přičemž je nutné, aby byly známy zejména následující informace):

- a) postoj klienta ke spáchanému činu a uloženému trestu, míru jeho motivovanosti trest vykonat
- b) časové možnosti klienta v souvislosti s jeho zaměstnáním, studiem, rodinnou situací
- c) dosažené vzdělání a odborné kvalifikace, praktické pracovní dovednosti klienta
- d) zdravotní stav a případná zdravotní omezení klienta (zdravotní omezení pro výkon trestu OPP je nutné doložit lékařskou zprávou, kterou si zajišťuje a středisku PMS předkládá klient)
- e) rodinné poměry a sociální zázemí klienta
- f) předchozí trestná činnost
- g) postoj klienta k osobě poškozeného (poškozené organizaci) a jeho představa, popřípadě již realizované kroky směřující k odčinění způsobené újmy a nahrazení škody, seznámení s možností mediace
- h) další významné skutečnosti týkající se klienta a projednávaného případu
- i) zjištění klientových psychosociálních potřeb a nabídka případné spolupráce nebo zprostředkování pomoci a kontaktu s jiným pracovištěm
- j) ověření aktuálního kontaktu na klienta a dojednání způsobu komunikace se střediskem PMS
- k) v případě, že soud přijal záruku zájmového sdružení za chování a osobu odsouzeného, ověření kontaktu na konkrétní osobu tohoto sdružení

Probační úředník (asistent) vyhotoví na základě zjištěných informací od klienta záznam o projednání podmínek výkonu trestu OPP, ke kterému připojí popř. doklady o dosažené pracovní kvalifikaci klienta nebo lékařské potvrzení o zdravotním omezení pro výkon určitých druhů prací. Tento záznam předá klientovi, soudu jako podklad pro nařízení výkonu trestu OPP a instituci jako informaci o klientovi, jedno vyhotovení založí do probačního spisu.

V případě, že klient na žádnou z pozvánek nereagoval a k projednání podmínek výkonu trestu OPP se nedostavil, informuje středisko PMS o této skutečnosti příslušný soud a navrhuje další postup.

Pokud by pracovníci PMS při zakládání spisu zjistili, že u klienta došlo k uložení dalšího trestu OPP a součet uložených hodin přesahuje maximální hranici 400 hodin, postupuje probační úředník (asistent) podle metodického doporučení zasláním podnětu ke stížnosti pro porušení zákona na Ministerstvo spravedlnosti ČR.

(Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP Probační a mediační služba ČR, 2003 5)

3.3.3 Zahájení výkonu trestu OPP v instituci

Pokud je to z časových důvodů možné, zúčastní se probační úředník (asistent) úvodního projednání podmínek výkonu trestu OPP u daného poskytovatele spolu s klientem a na místě samém ověří podmínky výkonu konkrétních prací a jejich organizační zajištění. To se, ale většinou neděje, z důvodu velkého počtu trestů OPP. To by pracovníci PMS nic jiného nestíhali dělat.

V případě, kdy se probační úředník (asistent) nemůže účastnit tohoto úvodního jednání, je vhodné, aby ho instituce vždy neprodleně informovala o tom, že klient splnil (nesplnil) lhůtu 14 dnů a dostavil (nedostavil) se k projednání dohody o realizaci výkonu trestu OPP a časového harmonogramu výkonu OPP, včetně data, od kterého klient výkon trestu OPP zahájí (zahájil).

V případě, kdy se probační úředník (asistent) dozví o tom, že se klient na projednání podmínek výkonu trestu OPP do dané instituce nedostavil, ověří, zda klientovi bylo doručeno usnesení. V případě, že usnesení bylo odsouzenému doručeno, probační úředník (asistent) zkontaktuje klienta znovu a upozorní ho na jeho povinnosti při výkonu trestu OPP s důrazem na možné důsledky jeho pasivního přístupu k výkonu uloženého trestu.

Instituce neprodleně informuje probačního úředníka (asistenta) o datu zahájení výkonu trestu OPP a rovněž sděluje středisku PMS informaci o nezahájení výkonu trestu OPP v dohodnutém termínu.

3.3.4 Kontrola a evidence výkonu trestu OPP

V případě, že klient dodržel základní podmínky nástupu výkonu trestu – dostavil se k projednání dohody o realizaci výkonu trestu OPP do příslušné instituce, zahájil samotný výkon prací a rovněž trest OPP podle dohodnutého harmonogramu řádně vykonává, probační úředník (asistent) provádí dle potřeby, **minimálně jedenkrát za dva měsíce**, kontrolu výkonu prací (osobně, telefonicky, písemně, e-mailem). Získané informace zaznamenává do probačního spisu, popř. sběrného správního spisu.

Tuto probační činnost vykonává příslušné středisko PMS průběžně a dle individuálních okolností případu až do ukončení výkonu trestu OPP.

Harmonogram výkonu trestu OPP se tvoří tak, že odsouzený se zástupcem instituce dopředu písemně dohodne termíny výkonu trestu OPP a stvrdí je svým podpisem.

Po odpracování dohodnuté práce v určeném termínu a zkontrolování její kvality odpovědná osoba instituce uvede a podepíše skutečný počet odpracovaných hodin a dohodne

s odsouzeným následující termíny. Odsouzený obdrží na vyžádání kopii harmonogramu.

(Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP Probační a mediační služba ČR, 2003 6)

3.3.5 Postup při nevykonávání trestu OPP

Zjistí-li instituce, že odsouzený neprovádí bez závažného důvodu uložené práce dle sjednaného časového harmonogramu, vyrozumí o tom neprodleně středisko PMS, s nímž dále spolupracuje na řešení situace.

V případě, že probační úředník (asistent) získá informaci o tom, že klient trest OPP řádně nevykonává a nedodrží dohodnutý harmonogram prací, kontaktuje klienta za účelem zjištění důvodů porušení podmínek výkonu trestu OPP a iniciuje osobní schůzku.

V případě, že klient přes upozornění nadále trest OPP nevykonává, příslušné středisko PMS mu doporučeně do vlastních rukou zašle poslední výzvu k nástupu trestu OPP. Pokud klient do 14 dnů od převzetí poslední výzvy trest nezačne vykonávat, podává probační úředník (asistent) soudu návrh na přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody.

Případný návrh na přeměnu trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody může podat jak středisko PMS, tak i instituce, v níž má výkon trestu OPP odsouzený vykonávat.

3.3.6 Změna místa výkonu trestu OPP

V případě změny bydliště klienta v průběhu výkonu trestu OPP a žádosti klienta o výkon trestu v obvodu jiného soudu, než má trvalé bydliště, vyhotoví probační úředník (asistent) shrnující zprávu, obsahující především informace instituce o počtu klientem odpracovaných hodin a informace o důvodech změny místa výkonu trestu OPP.

Tuto zprávu předloží soudu.

O změně místa výkonu trestu OPP rozhoduje soud usnesením, popř. písemným opatřením.

Odpracované hodiny v různých institucích se sčítají.

3.3.7 Rozhodování soudu o odložení, přerušení, upuštění a přeměně trestu OPP

Soud může na základě podání návrhu příslušného střediska PMS nebo návrhu instituce poskytující místo pro výkon trestu OPP nebo i on sám rozhodnout o přeměně trestu OPP nebo jeho nevykonané části na trest odnětí svobody.

Bylo by vhodné, aby soud informoval příslušné středisko PMS o konání každého veřejného zasedání ve věci přeměny trestu OPP na trest odnětí svobody.

Středisko PMS klienta již na začátku výkonu trestu OPP informuje o postupu v případě nevykonávání trestu OPP, tedy o možnosti podání návrhu na přeměnu v případě opakovaného porušování sjednaných podmínek. Návrh na přeměnu trestu OPP středisko PMS zasílá na vědomí instituci, ve které byl (měl být) trest OPP vykonáván.

Soud je oprávněn rozhodnout v zákonem vymezených případech na žádost odsouzeného o odkladu, přerušení nebo upuštění od výkonu trestu OPP. Je vhodné, aby soud uvědomil příslušné středisko PMS.

Je vhodné, aby soud vyrozuměl středisko PMS o všech skutečnostech a rozhodnutích a zaslal kopie.(přeměna trestu OPP, upuštění od výkonu trestu, odložení nebo přerušení výkonu trestu, zrušení trestu OPP souhrnným trestem, obnova řízení, amnestie atd.).

(Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP Probační a mediační služba ČR, 2003 7)

3.3.8 Kontrola vedení řádného života

Probační úředník (asistent) provádí úkony směřující k tomu, aby klient:

- a) vedl v průběhu výkonu trestu OPP řádný život
- b) dodržoval soudem uložená přiměřená omezení a povinnosti
- c) odčinil následky trestného činu a učinil kroky vedoucí k nápravě vztahů s poškozeným
- d) uhradil náklady trestního řízení
- e) posiloval své schopnosti žít v souladu se zákony a odstraňoval případná rizika své recidivy trestné činnosti

Za tímto účelem probační úředník (asistent) zve klienta na pravidelné konzultace a může oslovovat i klientovo sociální okolí.

Současně také probační úředník (asistent) pracuje s poškozeným/i zejména ve smyslu urovnání vztahů a otázek náhrady škody.

3.3.9 Mediace

Pokud je případ vhodný k mediaci a strany s jejím provedením souhlasí, probační úředník (asistent) předá případ k provedení mediace jinému úředníkovi PMS střediska. O výsledku mediace úředník PMS – mediátor informuje probačního úředníka (asistenta), který výkon trestu OPP u klienta zajišťuje.

3.3.10 Ukončení práce s klientem

Probační úředník (asistent) po ukončení výkonu trestu OPP odsouzeným tuto skutečnost písemně oznámí soudu a přiloží hodnocení výkonu trestu OPP, které je součástí dohody o realizaci výkonu trestu OPP. Současně také informuje soud o průběhu výkonu trestu OPP a o plnění případně soudem stanovených přiměřených povinností a omezení.

Rovněž soud informuje o tom, jak klient hradil (nehradil) způsobenou škodu a jaké kroky byly učiněny v souvislosti s urovnáním narušených vztahů mezi odsouzeným a poškozeným.

Součástí zprávy by mělo být i stanovisko poškozeného a případně rovněž stanovisko zájmového sdružení, které nad chováním a osobou odsouzeného převzalo záruku.

V případě, kdy odsouzený trest OPP vykonal (nebo kdy soud rozhodl o přeměně trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody), zašle probační úředník (asistent) poškozenému písemné vyrozumění o této skutečnosti.

(Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP Probační a mediační služba ČR, 2003 8)

3.3.11 Ukončení probačního spisu

Probační úředník (asistent) zjistí, jakým způsobem byla věc klienta soudem ukončena a po obdržení pravomocného rozhodnutí ve věci (např. pokud je trest OPP přeměněn na trest odnětí svobody, pokud je upuštěno od výkonu trestu OPP, pokud je trest OPP zrušen souhrnným trestem atd.) stejnopis rozhodnutí založí do probačního spisu.

Probační úředník (asistent) ukončí probační spis a vyřadí jej z aktuální evidence střediska v souladu se spisovým řádem.

(Vnitřní materiály PMS)

Příslušné vzory a přílohy jsem bohužel ke své práci přiložit nemohla, protože se jedná o materiály výhradně pro účely PMS k trestu OPP.

4. KDO SE PODÍLÍ NA REALIZACI VÝKONU TRESTU OPP

4.1 Okresní soud

Okresní soud, v jehož obvodu má odsouzený trest OPP vykonávat, rozhoduje o druhu a místě výkonu OPP. Vychází přitom z potřeby výkonu těchto prací ve svém obvodu a přihlíží také k tomu, aby odsouzený mohl vykonávat trest OPP co nejbližší místu, kde je jeho trvalé, popř. aktuální místo bydliště.

Vyšší soudní úředník, dle trestního řádu, poučí odsouzeného o jeho povinnosti dostavit se do 14 dnů od oznámení tohoto rozhodnutí k příslušnému poskytovateli místa pro výkon trestu OPP, aby zde byly projednány podmínky výkonu trestu.

4.2 Probační a mediační služba ČR, její funkce v realizaci alternativních trestů, zejména trestu OPP

4.2.1 Zřízení Probační a mediační služby

Dle zákona 257/2000 Sb. je zřízena Probační a mediační služba, která provádí v rozsahu stanoveném zákonem úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestní řízení.

Probační a mediační služba je organizační složkou státu a účetní jednotkou.
(Doubravová, 2001)

4.2.2 Organizace Probační a mediační služby

V čele Probační a mediační služby je ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Ředitel Probační a mediační služby zajišťuje její chod po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční.

Plnění úkolů Probační a mediační služby ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům Policie České republiky zajišťují její střediska, která působí v sídlech okresních soudů nebo naroveň jim postavených obvodních nebo městských soudů (dále jen „okresní

soudy“). Střediska Probační a mediační služby (dále jen „střediska“) působící v sídlech okresních soudů, která jsou současně sídly krajských soudů nebo Městského soudu v Praze, zajišťují úkoly Probační a mediační služby i ve vztahu k těmto soudům, příslušným státním zastupitelstvím a policejním orgánům.

Příslušnost středisek k provádění úkonů probace a mediace se řídí příslušností soudu a v přípravném řízení státního zástupce, v jehož obvodu středisko působí. K urychlení řízení nebo z jiných důvodů může předseda senátu nebo samosoudce příslušného soudu a v přípravném řízení příslušný státní zástupce uložit provedení potřebných úkonů středisku, v jehož obvodu bydlí osoba, které se takové úkony týkají.

Středisko lze dále členit podle potřeby na oddělení zaměřená zejména na mladistvé obviněné, obviněné ve věku blízkém mladistvích nebo uživatele omamných a psychotropních látek.

Podrobnosti pro vytváření středisek a jejich vnitřní organizaci upravuje Statut Probační a mediační služby, který vydává Ministerstvo spravedlnosti.

(Doubravová, 2001)

4.2.3 Zaměstnanci Probační a mediační služby

1. Zaměstnanci PMS jsou: úředník PMS

asistent PMS

administrativní a provozní zaměstnanci

Zaměstnanci PMS jsou oprávněni činit jménem PMS právní úkony v rámci jejich pracovních činností v rozsahu stanoveném zákonem o Probační a mediační službě a dalšími právními předpisy, organizačním řádem a dalšími vnitřními předpisy, pracovní smlouvou a popisem práce, nebo na základě zvláštního pověření uděleného ředitelem.

(Doubravová, 2001)

4.2.4 Činnost Probační a mediační služby

Probační mediační služba vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednávána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tímto účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.

Probační a mediační činnost spočívá zejména:

- v obstarávání podkladů k osobě obviněného a jeho rodinnému i sociálnímu zázemí
- ve vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody
- ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem
- ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby, v kontrole výkonu dalších trestů nespojených s odnětím svobody, včetně trestu obecně prospěšných prací, ve sledování výkonu ochranných opatření
- ve sledování a kontrole chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Probační a mediační služba současně pomáhá při odstraňování následků trestného činu poškozeným a dalším osobám dotčeným trestným činem.

Probační a mediační služba věnuje zvláštní péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém mladistvých, přispívá k ochraně práv osob poškozených trestnou činností a ke koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, zejména jde-li o mladistvé a uživatele omamných a psychotropních látek.

Probační a mediační služba se podílí na prevenci trestné činnosti.

Úkony probace a mediace, pokud nejsou zákonem svěřeny do výlučné působnosti Probační a mediační služby, mohou vykonávat nebo se na nich podílet i jiné osoby.

V souvislosti s úkony probace a mediace je Probační a mediační služba oprávněna opatřovat informace a poznatky o osobě obviněného nebo o stanoviscích poškozeného významných pro rozhodnutí soudu či státního zástupce.

(Doubravová, 2001)

4.2.5 Poslání Probační a mediační služby

Posláním Probační a mediační služby je přispívat k naplňování trestní spravedlnosti, především vytvářením podmínek pro uplatňování alternativních postupů v trestním řízení, zajištění účinného výkonu alternativních trestů a nalezení účinné reakce na spáchaný trestný čin. Za tím účelem provádí PMS probaci a mediaci a podílí se na řešení sporů mezi obviněnými a poškozenými a svými činnostmi usiluje o urovnání konfliktních stavů, obnovení respektu k právním normám v souvislosti s trestním řízením. Nedílnou součástí poslání PMS je prevence a snižování rizik opakování trestné činnosti.

4.2.6 Cíle působení Probační a mediační služby

1. Integrace obviněného – Probační a mediační služba směřuje k začlenění obviněného do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který usiluje o obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, o jeho uplatnění a seberealizaci.

2. Participace poškozeného – Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry v právní systém.

3. Ochrana společnosti – Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

Zásady činnosti Probační a mediační služby

1. Důstojnost jednání – způsob práce s klienty musí být v souladu se základními lidskými právy a svobodami a musí respektovat jejich důstojnost a autonomii.

2. Zákonnost – postup pracovníků služby při výkonu probace a mediace musí být v souladu s příslušnými zákony.

3. Přiměřenost intervence – míra zásahu pracovníků služby vůči pachateli nesmí překročit rozsah o obsah pravomocného rozhodnutí soudu nebo státního zastupitelství.

Principy činnosti Probační a mediační služby

1. Transparentnost – usiluje o dostatečnou informovanost orgánů činných v trestním řízení o průběhu práce s klienty a poskytnutí srozumitelných informací pro klienty o systému a prostředí, ve kterém se v důsledku události trestného činu ocitli.

2. Individualizace – postup práce s klienty vychází z jejich individuálních potřeb a zájmů a okolností případu.

3. Včasnost intervence – usiluje o kontakt s klienty v co nejranější fázi trestního řízení.

4. Vyváženost – usiluje o vyvážený přístup a účast klientů i potřebám a zájmům obviněných a poškozených a společnosti za účelem nalezení vzájemně přijatelného řešení případu.

5. Motivace – usiluje o aktivní přístup a účast klientů při řešení následků trestné činnosti. Pachatele podporuje při hledání zdrojů a kompetencí, které mu umožní změnit dosavadní vzorce chování, jež ho přiváděly do konfliktu se zákonem. Poškozenému nabízí možnost stát se aktivním subjektem, který může mít vliv na podmínky a způsob vlastního odškodnění.

(Doubravová, 2001)

4.2.7 Mediace

První mediační programy

Mediační programy v trestní justici se v Evropě začínají postupně uplatňovat od konce 70. let dvacátého století. Inspirace pro mediaci přichází ze severoamerického kontinentu, zejména Kanady, ale také z Austrálie a nového Zélandu, s cílem řešit trestní konflikt, resp.

trestnou činností se zapojením pachatele na straně jedné a oběti na straně druhé. Mediační programy zpravidla působí odděleně od systému probace, případně je mediace poskytována též organizací, jež je pověřena výkonem probačních činností, ale je zpravidla od systému probace oddělená.

První aktivity usilující o ověření konceptu mediace jako metody sporu se v trestní praxi objevují v Kanadě koncem 60. let. Za první mediační program zaměřený na oblast trestní justice je považován projekt ve městě Elmira v kanadské provincii Ontario, který by započat v roce 1974. U zrodu tohoto programu stála církev, soudce a probační pracovník, kdy soudce přistoupil na návrh probačního pracovníka: uložit dvěma mladistvím, kteří vandalismem poškodili majetek dvaceti dvou poškozených, aby se s nimi setkali a vyjednávali o způsobu náhrady škody, kterou zapříčinili. Tento přístup našel podporu poškozených i místní komunity a celý případ je vnímán jako začátek rozvoje mediačních programů na severoamerickém kontinentu. V této souvislosti je mediace mezi poškozeným a obviněným v některých zdrojích uváděna jako „kanadský dar světu“. Trend řešit konflikty mediací se posléze objevil také v Austrálii, Novém Zélandu, Evropě a jižní Africe.

Za průkopnickou zemi v oblasti mediace mezi poškozeným a obviněným na evropském kontinentě je považována Velká Británie, kde byly programy mediace zahájeny koncem 70. let. O několik let později se objevily mediační programy v Norsku a Finsku, které byly úzce svázány s komunitami, kde ke sporům, dochází, a řešily různé formy konfliktů, trestní nevyjímaje. (Doubravová, 2001)

Mediace jako metoda řešení konfliktů

Mediací se podle § 2 ods. 2 zákona o PMS rozumí: „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu a vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.*“

Jedná se o neformální proces urovnání konfliktu spojeného s konkrétním trestným činem a s tím související zprostředkování alternativního řešení trestní věci. Smyslem mediace je proto na jedné straně zmírnění či urovnání konfliktních stavů spojených s trestným činem a zmírnění škod a následků, a na straně druhé nalezení řešení v konkrétním případě, které

umožní státnímu zástupci a soudu účinně aplikovat pestrou škálu alternativ k potrestání popřípadě alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V tomto smyslu nemusí mediace směřovat výlučně k vytvoření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání či narovnání, ale také k uplatnění dalších procesních postupů a trestů nespojených s odnětím svobody.

Podstata mediace spočívá ve zprostředkování řešení sporu za účasti třetí strany - mediátora, jehož úkolem je řídit mediace a pomoci stranám sporu dospět k řešení, které uspokojí jejich zájmy a potřeby. Tento způsob řešení konfliktu vychází z přesvědčení, že strany konfliktu jsou schopny velké množství sporů řešit vlastními silami a minimem vnějších zásahů.

Mediace mezi poškozeným a obviněným není vyloučena ani po pravomocném skončení trestní věci, pokud vede k urovnání vztahů narušených trestným činem a tím prospívá k naplnění smyslu a podstaty uložených trestů či omezení a povinností (zde zejména povinnosti nahradit škodu způsobenou trestným činem). (Doubravová, 2001)

Mediace – poslání a způsoby uplatnění

V jednotlivých zemích, resp. v rámci jednotlivých projektů, se setkáváme s odlišně stanovenými cíli pro mediaci. V zásadě můžeme říci, že mezi nejčastěji uváděné patří následující, které mohou být vzájemně propojovány a kombinovány:

- rozhovor pachatele a poškozeného o události trestného činu a směřování k vzájemnému přiblížení svých postojů,
- morální a materiální satisfakce poškozeného,
- řešení konfliktu mezi poškozeným a obviněným a dopadů trestné činnosti na blízké sociální okolí obou stran,
- nalezení možnosti tzv. nepřímé separace, kdy se pachatel zaváže vykonat bezplatnou práci ve prospěch komunity či podstoupit některý z léčebných nebo výchovných programů,
- nalezení vhodné sankce jako odpovědi na trestný čin a předložení návrhu soudu.

V rámci mediace existují různé přístupy a školy. Obecně lze říci, že mediace je považována za jednu z významných metod spojenou s filozofií obnovující justice, dokonce je vnímána jako jeden ze základních nástrojů praktického uplatnění tohoto přístupu. Mediace

redefinuje trestný čin jako konflikt mezi stranami, kterých se bezprostředně týká. (Doubravová, 2001)

4.3 Poskytovatele míst pro klienty s trestem OPP

Středisko PMS ve spolupráci a po dohodě s místně příslušným soudem mapuje situaci v regionu, jež se týká stávajících a nových možností výkonu trestu OPP u státních a nestátních organizací a společně s tímto soudem vede aktuální evidenci požadavků na vykonání TOPP.

Obce (města, městské části) a instituce, které dle ustanovení § 45 odst. 3 trestního zákona připadají v rámci trestu OPP v úvahu jako poskytovatelé míst pro výkon trestu OPP (dále též „instituce“), probační úředník střediska PMS kontaktuje s nabídkou možné spolupráce v této oblasti.

V případě jejich zájmu s nimi naváže osobní kontakt za účelem předání informací potřebných pro zajištění výkonu trestu OPP.

Současně je seznámí se způsoby spolupráce a pravidly komunikace se střediskem PMS a s místně příslušným soudem během výkonu trestu OPP odsouzeným v jejich organizaci.

Dohodne s nimi rovněž způsob, jakým bude prováděna prostřednictvím místně příslušného střediska PMS pravidelná aktualizace a evidence nových požadavků týkajících se míst pro výkon trestu OPP.

Z požadavku poskytovatele místa výkonu trestu OPP by mělo být patrné konkrétní místo požadovaného výkonu práce, její druh a rozsah (například v hodinách), možná doba výkonu práce (například sezónní práce, možnost práce pouze v pracovní dny, možnost práce o víkendech apod.) a případné zvláštní podmínky, které jsou s výkonem konkrétní práce spojené (například nutnost vlastnit potravinářský průkaz apod.)

Probační úředník (asistent) příslušného střediska PMS průběžně pracuje na rozšíření požadavků poskytovatelů míst výkonu trestu OPP a svou činnost koordinuje s příslušným soudem, kterému seznam poskytovatelů OPP pravidelně předává.

Poskytovatelé míst výkonu trestu OPP by měli při zadávání svého požadavku na práci rovněž uvést informace o svém zřizovateli (včetně informací o datu a druhu své registrace) a dále konkrétní popis zaměření své činnosti, aby mohlo být soudem posouzeno splnění zákonné podmínky pro možnost výkonu práce v rámci trestu OPP – tedy podmínka obecné prospěšnosti vykonávané práce.

Instituce neprodleně informuje probačního úředníka (asistenta) o datu zahájení výkonu trestu OPP. Tuto informaci může instituce sdělit telefonicky, e-mailem nebo písemně.

Instituce neprodleně sděluje středisku PMS rovněž informaci o nezahájení výkonu trestu OPP v dohodnutém termínu. V tomto případě probační úředník (asistent) rovněž kontaktuje klienta a upozorní ho na jeho povinnosti při výkonu trestu OPP s důrazem na možné důsledky jeho pasivního přístupu a vyzve ho k jejich dodržování.

(Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP Probační a mediační služba ČR, 2003 4)

4.4 Výkon trestu OPP v NNO

4.4.1 Proč vytvářet místa v NNO

NNO pracují v nejrůznějších oblastech společenského života a mohou tak nabídnout široké spektrum pracovních míst pro odsouzené k trestu OPP. Je to jedinečná šance podílet se na realizaci ukládání alternativních trestů jako běžné a společností uznávané formy potrestání pachatele. Posláním mnoha NNO je pomáhat lidem v obtížných životních situacích. Tím, že dají odsouzenému šanci vykonávat trest pro jejich potřebu, mají zároveň možnost jej motivovat k vedení řádného života, a tak pomoci nejen konkrétnímu člověku v těžkém období, ale také celé společnosti v oblasti prevence kriminality.

Současně má NNO příležitost získat neplacenou pracovní sílu, a tak alespoň částečně vyřešit různé problémy související s nedostatkem financí pro zajištění bezproblémového chodu instituce.

Výkon trestu OPP se může stát součástí projektu organizace. V zahraničí jsou zaznamenány dobré zkušenosti s prací odsouzených. I u nás začínají být vytvářeny takové komunitní programy, na kterých spolupracují státní subjekty, města a obce s nevládními neziskovými organizacemi. Záleží na neziskovém sektoru, aby podobné projekty inicioval a hledal finanční zdroje pro tuto oblast sociální práce.

(Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008)

4.4.2 V čem spočívá starost NNO

Organizace se často obávají problémů spojených se zaměstnáváním odsouzených osob. Nelze zastírat, že každá práce představuje jistou míru rizika a práce s pachateli trestných činů je náročnější než zaměstnávání běžných pracovníků. Na druhou stranu je však možné nastavit takový způsob komunikace, který bude chránit a vyhovovat oběma stranám.

Je třeba jasně předem dojednat a písemně stvrdit pravidla spolupráce, evidence docházky, harmonogramu práce, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci atd. V případě jakýchkoliv problémů je třeba kontaktovat příslušné středisko Probační a mediační služby. Pracovníci místního střediska Probační a mediační služby (PMS) jsou připraveni být institucím, u kterých je trest OPP vykonáván, neustále nápomocni a jsou také účinným prostředníkem mezi nimi a soudem.

(Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008)

4.4.3 Jak postupovat při zájmu o práci odsouzeného v NNO

- zkontaktuje se příslušné středisko Probační a mediační služby ČR. Zde vám rádi poskytnou další informace a osobně s vámi proberou podrobnosti a zodpoví veškeré vaše otázky.
- zašle se písemně okresnímu soudu požadavek s uvedením identifikace instituce, předmětu činnosti, druhu, rozsahu a termínu požadovaných prací. Pokud soud bude mít vhodného odsouzeného vzhledem k místu bydliště a rozsahu prací, nařídí usnesením výkon jeho trestu do vaší instituce. Poté má odsouzený povinnost se k vám do 14 dnů dostavit k projednání podmínek výkonu trestu a časového harmonogramu prací.
- po započetí práce se okresnímu soudu a středisku PMS sdělí, že odsouzený nastoupil k výkonu trestu. S příslušným probačním pracovníkem se dohodne forma sdělování informací o tom, jak odsouzený pokračuje v práci (písemně, telefonicky, e-mailem). Pokud nebude instituce s přístupem pracovníka k výkonu trestu spokojená nebo dojde-li k bezdůvodnému přerušení výkonu trestu, je nutno to sdělit probačnímu pracovníkovi, který učiní další kroky směrem k odsouzenému.

(Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008)

4.4.5 Chování k odsouzeným

Je třeba zachovávat jistou opatrnost, protože se do určité míry jedná o rizikového pracovníka, ovšem lidské zacházení a podpora většinou motivuje odsouzeného k co nejkvalitnější práci.

Pachatel potřebuje vidět, že dělá smysluplnou práci a je pro druhé užitečný. V některých případech byly organizace s odsouzeným tak spokojeny, že po výkonu trestu u nich získal pracovní místo.

Zacházení s odsouzeným by mělo kombinovat kontrolu s pomocí a podporou. Každý odsouzený je samozřejmě jiný, některý bude schopen samostatné a odpovědné práce, na jiného bude třeba více dohlížet, některý zvládne pouze nejjednodušší manuální činnosti, jiný vám může pomoci s odbornějšími pracemi. Pokaždé je to však šance utéct z kriminální dráhy, odčinit újmu společnosti a obětem a posilovat schopnosti a dovednosti žít v souladu s okolím, se společností a se zákonem.

(Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008)

4.4.6 Nejčastější obavy organizací zaměstnávající odsouzené

Co když se odsouzený zraní nebo způsobí škodu?

Trest OPP nemá zvláštní zákonnou úpravu ohledně BOZP, a proto je třeba postupovat obdobně jako u běžného zaměstnance, ovšem s jistou obezřetností např. při zadávání rizikovějších nebo odpovědnějších druhů prací a také při kontrole dodržování pracovní kázně. Otázky odpovědnosti za škodu se řídí obecnými ustanoveními občanského zákoníku (§ 415 a následující).

Co když odsouzený onemocní?

Pokud odsouzený nemůže trest dlouhodobě vykonávat pro nemoc či jiné závažné zdravotní nebo jiné důvody, musí se omluvit a důvody doložit. Soud potom na základě žádosti odsouzeného může výkon trestu přerušit. Pracovníci Probační a mediační služby poskytnou potřebné rady a poučení, včetně formulářů a dokladů, které je nutno s odsouzeným sepsat.

Co když odsouzený nepřijde do práce?

Pokud se odsouzený ve stanovené lhůtě nedostaví k projednání podmínek výkonu trestu OPP nebo pokud nebude mít zájem pracovat či bude pracovat nepravidelně - bude porušovat vypracovaný harmonogram práce, je nutno to sdělit středisku PMS.

Jestliže nebude instituce s jeho prací spokojená, má právo ho dále nezaměstnávat.

V případě, že se odsouzený vyhýbá výkonu trestu či páchá další trestnou činnost, soud nevykonané hodiny trestu přemění v poměru jeden den vězení za dvě nevykonané hodiny OPP.

(Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008)

4.5 Jak to probíhá v praxi

V této kapitole bych se chtěla zabývat pravou skutečností realizací trestu OPP. Jak to probíhá v praxi, jsem se ptala pracovnice střediska PMS v okrese Louny.

Odpověď byla taková, že právě pracovníci PMS Louny oslovují každý rok zástupce organizací, kde by bylo možné vykonávat trest OPP. Zjišťují, zda mají stálé, ale i nové organizace zájem o klienty s trestem OPP, zda mají pro ně případnou práci.

Ne vždy jsou prý však odpovědi kladné a instituce mají zájem. Setkává se prý s neochotou vést důkladnou administrativu související s trestem OPP, někteří se bojí případných škod či i možných krádeží. Zde bych řekla, že již přistupují ke klientům s negativním postojem a vlastně takovým „haló efektem“. Někteří mají špatné zkušenosti z minulosti a již nevěří v možnou nápravu odsouzených.

Pokud jsou klienti kladně přijímáni, je to také hlavně z důvodu toho, že jsou pro organizaci či firmu bezplatná pracovní síla.

Využívání odsouzených k trestu OPP je ze strany poskytovatelů založeno na dobrovolnosti, i když mají obce povinnost své požadavky sdělovat, ale stejně nelze spolupráci v tomto ohledu vynutit.

Podle trestního zákona má o místě a druhu práce rozhodovat soud, ale to se prý takto neděje.

Rozhodnutí soudu o trestu je zasláno středisku PMS, v místě bydliště odsouzeného, a to si musí samo pozvat klienta, poučit ho o tom, co obnáší trest obecně prospěšných prací a poté se s ním domluvit na místě vykonání určených hodin trestu OPP. Klient sepíše

s probačním pracovníkem **podklad pro vydání usnesení**, který je odeslán zpět na soud a ten pak vydá usnesení, kterým výkon trestu OPP nařídí.

To znamená, že spolupráce se soudy probíhá vlastně jen písemnou formou, tedy **administrativně**. To musím ze své zkušenosti potvrdit. Během své praxe jsem každý den navštěvovala soud a nosila tam a přinášela zpět na středisko nespočet papírů.

Ptala jsem se také, zda jsou nějaké instituce sami o sobě iniciativní a informují středisko PMS o případných nových místech nebo druzích práce, ale to se prý spíše neděje. Iniciativa je teda vlastně jen na pracovnících střediska.

Každý rok je institucím zasílán k vyplnění formulář **požadavky na výkon trestu OPP na rok...**, ten se pak přeposílá na Okresní soud Louny.

Také jsem se dozvěděla, že lepší spolupráce je se zástupci organizací, kteří vědí, co Probační a mediační služba je, co poskytuje. I když vždycky sama nabízí netušícím organizacím názorné vysvětlení, osvětu o této problematice.

5. PACHATELÉ TRESTNÝCH ČINŮ

5.1. Pachatel

Osobnost je dnes hlavním psychologickým tématem téměř ve všech disciplínách. Tento pojem užívá řada oborů jako je psychologie, filozofie, sociologie, pedagogika, právo, kriminologie.

Osobností se rozumí charakteristické vzorce myšlení, emocí a chování, které určují osobní styl jedince a ovlivňuje jeho interakce s prostředím. Je to individuální jednota člověka, je to jednota jeho duševních vlastností a dějů, projevuje se v jeho mezilidských vztazích.

Psychologie se snaží popsat a vysvětlit výskyt a průběh činností osobnosti a stavů osobnosti jako jedné ze základních stránek lidského života. (Záhorská, 2007)

U trestného činu či zločinu musíme vidět, že se jedná o lidské chování. Vždy a všude jsou to lidé, kteří se dopouštějí činů pokládaných za trestné, ač ne stejně často a intenzivně. Muži a ženy, mladí a staří porušují právo. Částečně jsou jako narušitelé práva odhalováni, podezříváni, oznamováni, stíháni, trestáni, a je vyvíjeno úsilí o jejich resocializaci. Oběti a oznamovatelé, policie a justice, probační pomoc a orgány výkonu trestu se jimi zabývají. (Kaiser, 1994)

5.1.1 Zločin jako individuální jev anebo problém pachatele

Význam a rozšíření výzkumu orientovaného na pachatele spočívá, především na úsudku, že osobnostní faktory a chování jsou značně ovlivnitelné. Je to jedinec, jehož jednání, motivace a zavinění musí být posouzeny, i když jednal společně s jinými. To je příčinou toho, že většina kriminologických vysvětlovacích přístupů vyúsťuje v psychologické teorie, i když se uplatňuje i společenskovední orientace.

Zkoumat, kdo je pachatelem, jak se pozná, které pohnutky určují jeho jednání, jak se s ním účelně a přiměřeně zachází, jak se podle potřeby „potírá“ a jak se přivádí zpět ke společnosti, platí proto za jeden z nejpřednějších úkolů kriminologické vědy. Proto pro užití trestu OPP se nejvíce hodí pachatele bagatelních trestných činů.

(Kaiser, 1994)

5.1.2 Dimenze osobnosti

Na pachatele orientovaná kriminologie uznává, že určité dispozice k chování, ne-li dokonce znaky osobnosti ve smyslu obecných vlastností, protěžují páchaní trestných činů, zejména recidivu, aniž by snižovala odpovědnost pachatele.

Narušitele práva jsou vysoce výrazní v oblasti emoční lability (neuroticismus), impulsivity, spontánní a reaktivní agresivity, dobrodružnosti, nesnášenlivosti, úzkostlivosti, depresivity, pohotovosti k riziku a negativního sebehodnocení, jakož i menší kontroly impulzů a sklonu k přisuzování vnějších příčin. Vztahy mezi kriminalitou a jednotlivými osobnostními aspekty jsou vcelku méně výrazné, ačkoli ne méně než mnohé znaky sociálního profilu. Delikventní ohrožené osoby a úředně známí pachatelé vykazují oproti srovnávacím skupinám poněkud jinou vnímavost, negativnější sebehodnocení a menší sebeakceptaci.

(Kaiser, 1994)

Nejznámější osobnostně psychologický přístup k vysvětlení delikventního chování pochází od Eysencka. Jiné výzkumné přístupy se snaží spojit způsoby zkoumání zaměřené na osobnost se zkoumáním sociálně psychologickým. Eysenck vyvinul ze svého modelu osobnosti teorii, která na základě své kompaktnosti, obsáhlé náročnosti a zohlednění neuro-anatomicko-psychologických poznatků dosáhla i mimo psychologii vysoké publicity a mluví o osobnostně-teoretickém vysvětlení delikvence.

(Kaiser, 1994)

Výchozím bodem je, že se lidé liší v temperamentu a ve způsobu myšlení podle extroverze a introverze (zaměřenosti navenek nebo do sebe). Podle Eysencka si extroverti ve srovnání s introverty méně často snadno osvojují přizpůsobené reakce. Antisociální chování se interpretuje jako následek nedostatečně osvojených reakcí strachu a vyhnutí se. Sociopatické osoby jsou tedy méně schopné učit se než ostatní. Je tedy snaha vysvětlovat porušování norem, zejména kriminalitu, na základě nezdařeného podmiňování. (Kaiser, 1994)

Vychází z koncepce antisociální, psychopatické nebo sociopatické osobnosti. Sociopatická osobnost se vyznačuje třemi dimenzemi (neurotismem, extroverzí/introverzí, psychotismem)

5.1.3 Typologie pachatelů

Snaha zobecňovat poznatky o osobách pachatelů je součástí zkoumání kriminality a je doprovázena pokusy zařadit pachatele dle určitých znaků, které se u nich vyskytují častěji než u běžného jedince.

Typologie – metoda umožňující třídění soustav, objektů nebo jevů pomocí typů. Umožňuje rozčlenit pachatele trestných činů podle určitých kritérií, znaků či souboru znaků do skupin, z nichž každou lze charakterizovat pomocí určitého modelu, prototypu, typu.

Typ – je komplex vlastností, rysů či jiných znaků osobnosti, které sice nepostihují celou osobnost jedince, ale jsou společné většímu počtu osob, z nichž podle výskytu právě těchto znaků, lze vytvořit dílčí skupinu v rámci konkrétní typologie. Čisté typy ve skutečnosti neexistují.

Rozdělení typologií:

- a) Vychází především z biologické charakteristiky osobností pachatelů.
- b) Typologie vycházející z psychologické charakteristiky osobnosti pachatelů.
- c) Typologie zdůrazňující převážně sociologické charakteristiky osobností pachatelů – vychází ze zkoumání sociálního prostředí pachatele, sociálního učení, hodnotových orientací pachatele a jeho sociálního začlenění

(Zapletal, 2004)

5.1.4 Psychopatologické charakteristiky

Jedná-li se o pachatele ze zvyku nebo recidivisty, přibírají se psychopatologická nebo psychiatrická kritéria k posouzení osobnosti pachatele. Podle nich platí jako psychopatie ty odchylky od průměru, jejichž abnormalitou osoba a společnost trpí. Jsou tím míněny charakteristiky poruch nesomatického druhu, které jsou vrozené nebo vznikly v průběhu života na základě abnormálního založení. Týkají se hlavně charakterových odchylek, které působí rušivě na sociální život. Takovýto pachatel se pro trest obecně prospěšných prací vůbec nehodí. U těchto klientů je nutná spolupráce s psychoterapeutem, protože jejich trestné činy jsou promyšlené a záměrné, ne nahodilé nebo v afektu. (Kaiser, 1994)

5.1.5 Sociální profil

Podle výzkumných nálezů, tak i podle zkušeností sociálních pracovníků, policejních úředníků, trestních soudců a personálu výkonu trestu setkávají se u narušitelů práva často tyto znaky:

- narušená rodina,
- opakovaná změna místa opatrovnictví nebo vztahů v dětském nebo mladistvém věku,
- snížený intelekt,
- zaostávání ve škole,
- ztroskotání v povolání,
- generační úpadek,
- nízký sociální status (např. nevyučený)
- volný čas trávený převážně mimo rodinu a s vrstevníky

Je sice dokumentováno, že lidé s těmito sociálními znaky se dopouštějí častěji kriminality, ale není to vždy pravidlem. Lidé bez těchto sociálních znaků se deliktů také dopouštějí, proto zůstává tato rozhodující otázka otevřená.

(Kaiser, 1994)

5.1.6 Klasifikace pachatelů z hlediska poruch socializace

Z pohledu poruch socializace ve vztahu k páčání trestné činnosti jsem použila vlastní klasifikaci typů pachatelů PhDr. Mitáše PhD., která reflektuje různé terminologické přístupy:

Epizodický pachatel

Jde o pachatele nedbalostních, neúmyslných či jednorázových trestných činů jak majetkové tak násilné povahy. Proces socializace u nich tedy nebyl nijak významně narušen. Z logiky věci se takoví lidé vyskytují převážně v méně přísných věznicích, pachatelé násilných trestných činů pak někdy i ve věznici s ostrahou, ve vazbě jen sporadicky, proto u nich zpravidla nejsou indikovány zákonné důvody pro její uvalení.

Tento výčet neznamená, že bychom se ve skupině epizodických pachatelů nesetkávali s nejzávažnějšími trestnými činy včetně vražd. Ze statistik vyplývá, že naprostá většina homicidií je motivována osobními vztahy a jsou spáchány v afektu. Tento pachatel se nejvíce

hodí pro uložení trestu OPP, protože se jedná o pachatele neúmyslného nebo většinou jednorázového trestného činu. A můžeme předpokládat, že jeho splnění bude větších potíží.

Asociální chování

Charakterizováno jako chování neodpovídající běžným společenským normám, neobsahuje však ještě úrovně ničení společenských hodnot. Nemusí být nutně kriminální a projevuje se třeba hulvátským chováním, životem na okraji společnosti nebo např. alkoholismem. Pro tyto vcelku ne tolik závažné provinění se tento pachatel také hodí pro uložení trestu OPP.

Antisociální chování

Je uvědomělé protispolečenské jednání kriminálního charakteru, směřující proti zákonným normám. Jde o drtivou většinu pachatelů záměrné trestné činnosti, nejčastěji majetkového charakteru, občas i násilné povahy, která je páchána vesměs vědomě a plánovaně. Takovýto pachatel už by byl na pováženou. Nejčastěji se můžeme setkat s pachateli krádeže či maření výkonu úředního rozhodnutí. Můžeme předpokládat, že nastanou určité potíže např. s plněním harmonogramu nebo zadané práce.

Disociální chování

Považuje za subtyp předcházejícího. Jedinec se na jedné straně projevuje protispolečensky, na straně druhé akceptuje normy úzké, většinou kriminální, skupiny. Na rozdíl od předcházejícího typu si takoví pachatelé uchovávají většinu společenských norem (starají se o rodinu, pracují apod.), ovšem vedle toho se dopouštějí trestné činnosti, často i velmi závažné – typickým příkladem jsou nájemní vrazi.

„Ve skupině tzv. Orlických vražd byli vesměs lidé, kteří měli stálá zaměstnání i fungující rodiny, vraždy pro ně byly jakýmsi zdrojem „vedlejších příjmů“, o nichž jejich nejbližší neměli často ani tušen“.

Disociální pachatelé častěji než jiní tváří jako nevinní a zdůvodňují to právě navenek spořádaným životem, do nějž obvykle zahrnují i jistou niternou zbožnost. Reeducace takového přístupu je velmi složitá a vyžaduje hledání optimální motivace. Tento klient se pro trest OPP vůbec nehodí, je pro takového pachatele bezpředmětný a nedojde k správnému účinku tohoto trestu.

Sociální (zločinecká) deprivace

Je považována za nejtěžší socializační poruchu. Je typická odporem proti společenským normám a jejich programovým neuznáváním, destruktivní činností zaměřenou proti společenskému řádu a běžným zvyklostem, defektní socializací vzniklou neschopností sebekontroly, odporem k práci a vyhýbání se jí i vymizením výčitek svědomí a lítosti, ale i faktické neschopnosti pozitivní personální interakce). Tady se o trestu OPP nemůžeme ani zmínit, absolutně nevyhovující klient. Pokud se jedná o zločineckou deprivaci, musí být v první řadě zajištěna zejména ochrana společnosti.

(Mitáš, 2009)

5.1.7 Věk a kriminalita

Kriminalita není věkově stejnoměrně rozptýlena, nýbrž je rozložena různě. Obecně stoupá registrované kriminální zatížení jedince strmě až do věku 20 let, aby pak pozvolna, po 35. roku opět silněji klesalo. K vzestupu může dojít kolem 60. roku a později.

Intenzita páchaní deliktů ochabuje značně kolem 40. roku věku, přechází však často v obecně obtížné chování jako je opilství a výtržnictví. Takový vývoj je znám jako nežádoucí účinek zrání i u závislých na drogách, pokud se tato skupina vůbec vyššího věku dožije.

Ve skutečnosti dochází k největšímu zatížení kriminalitou již v mladistvém věku asi od 14 do 16 let, i když v oblasti méně závažné kriminality. S přibývajícím věkem se jednak zvyšuje závažnost a intenzita deliktů a jednak se snižuje tolerance společnosti vůči trestnému chování.

Mladiství jsou vhodnými klienty pro uložení trestu OPP. Jedná se zpravidla o méně závažné trestné činy a také mohou během trestu nabýt pracovní zkušenosti. Nevýhodou tohoto trestu je, že s mladistvými nikdo nepracuje odborně, což by také velmi přispělo k nápravě a dalšímu řádnému životu.

Ženy páchají ve srovnání s muži své delikty teprve později. Jejich zatížení delikvencí vzrůstá méně a dosahuje svého vrcholu teprve ve věku mladých dospělých.

(Kaiser, 1994)

5.1.8 Pohlaví a kriminalita

Podle kriminálně statistických materiálů je registrovaná kriminalita způsobována především muži.

Také zůstává správným staré zjištění, že kriminalita obou pohlaví je rozdílná nejen kvantitativně, ale také kvalitativně, tedy podle svého druhu. I tam, kde se ženy relativně častěji dopouštějí trestné činnosti, je kriminalita v rámci jednotlivých druhů deliktů srovnatelně méně závažná a podíl na bagatelních deliktech daleko vyšší.

Problematickým by mohl být růst ženské kriminality teprve tehdy, kdyby se ve srovnání s kriminalitou mužů stala neúměrnou.

(Kaiser, 1994)

6. REALIZACE TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V OKRESE LOUNY V ROCE 2003

V roce 1996 byl trest OPP uzákoněn, v té době dosud neexistovala Probační a mediační služba ČR. Od 1. 1. 1996 na většině okresních a některých krajských soudech byla zřízena místa probačních úředníků a asistentů, kteří se na realizaci trestu OPP podíleli převážně vedením administrativy. Zákon o Probační a mediační službě (PMS) č. 257/2000 Sb. a jeho účinnost vznikla k 1. 1. 2001.

Odborná literatura uvádí, že podmínky pro uložení trestu OPP jsou vymezeny tak, aby se tento trest uplatnil zejména u pachatelů méně závažných trestných činů, na které není nutno působit trestem odnětí svobody. Navíc, uložení trestu OPP musí být „opřeno“ o povahu spáchaného trestného činu jakožto o osobu pachatele.

Vybrala jsem si tento rok, protože jsou již případy uzavřené, do uložené lhůty jednoho roku musí odsouzení splnit uložené hodiny trestu OPP a pokud došlo k odkladu (např. nemoc, úraz, výkon trestu odnětí svobody), posouvá se trest o dobu, po kterou byl jeho běh pozastaven. Nejdříve tedy v roce 2004 můžeme zjistit, v kolika případech byl vykonán. Také se to dotýká mého působení, mé praxe v Probační a mediační službě v Lounech. Působila jsem zde jako pomocná administrativní síla a tím pádem jsem měla přístup ke složkám jednotlivých případů. Tento výbor realizace trestu OPP za rok 2003 jsem dělala společně s kolegyní, asistentkou, dnes úřednicí PMS Louny.

Když jsem danou situaci řešila s kolegyní, úřednicí PMS, řekla mi, že je soudce ve svém rozhodování nezávislý a že to vede k rozdílnosti právních názorů soudců a pak i soudů. Řešili jsme spolu, jak může daný soudce, který má před sebou k dispozici obžalobu státního zastupitelství a opis z rejstříku trestů posuzovat pachatele. Na základě čeho tedy rozhoduje, jak pozná, zda pachatel vyhovuje podmínkám pro udělení alternativního trestu OPP, když pachatele neviděl, nezná ani jeho osobnost?

Trestní zákon soudcům umožňuje rozhodnout o trestu OPP bez jakéhokoliv kontaktu s pachatelem, a to prostřednictvím trestního příkazu.

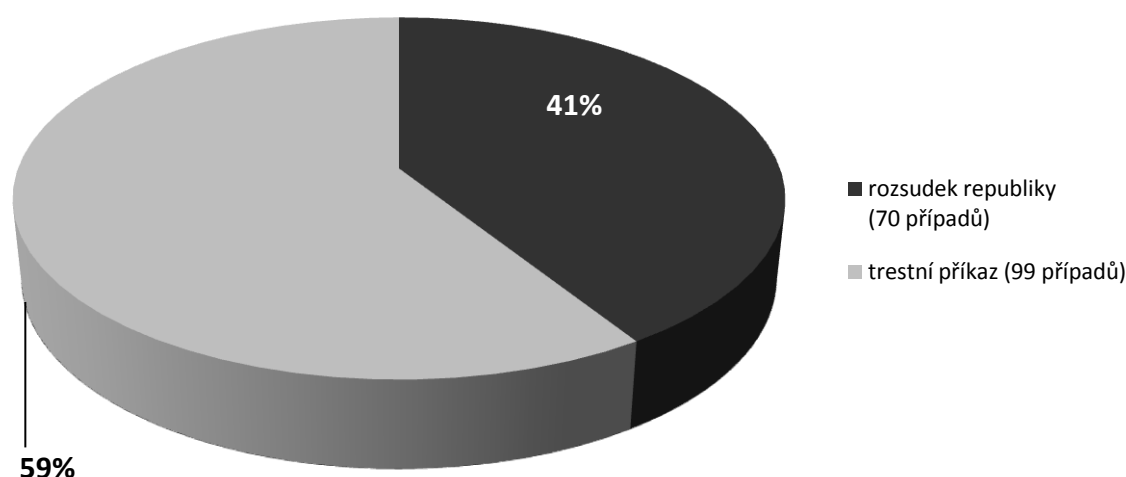
Ve své praktické části jsem udělala spolu s kolegyní grafické znázornění, jakým typem rozhodnutí byly uloženy tresty OPP v roce 2003, které se následně dostaly k pověření středisku PMS v Lounech.

V roce 2003 bylo středisko PMS ČR Louny pověřeno celkem **300 případy**, z toho **169 případů** bylo uloženi trestu **Obecně prospěšných prací**.

6.1 Způsob rozhodování soudu o trestu OPP v roce 2003

- rozsudek republiky 70 případů (41%)
- trestní příkaz 99 případů (59%)

Graf č. 1

V 70 - ti případech se tedy jednalo na veřejném zasedání a za přítomnosti pachatele.

Z toho vyplývá, že v 99 - ti případech, kdy bylo rozhodnuto trestním příkazem, neměl pachatel možnost se k projednávanému případu vyjádřit a došlo k tomu, o čem jsem mluvila výše, že soudce rozhodoval jen na základě papírů, které měl před sebou a nepoznal tak tedy osobu pachatele ani jeho zdravotní stav.

Pokud se klient dostaví k projednání místa výkonu trestu, ale je jeho zdravotní stav nepříznivý, např. je odsouzený zdravotně handicapovaný, je úkolem pracovnice PMS, aby

zajistila lékařské zprávy o aktuálním stavu odsouzeného, zaslala je soudu a čekala na rozhodnutí, zda může být od povinnosti vykonat trest OPP upuštěno.

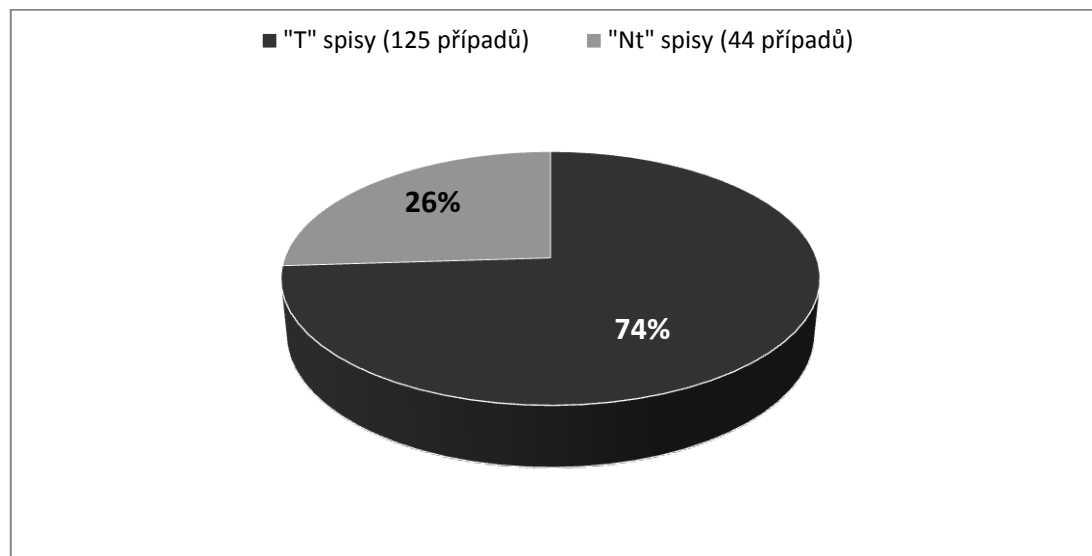
Kdyby došlo k předjednání uvedeného případu, předešlo by se administrativní práci jak soudu, tak i střediska PMS.

6.2 Způsob rozhodování soudu o trestu OPP v okrese Louny v roce 2003

- „T“ spisy (jedná se o spisy Okresního soudu v Lounech) **125** případů
- „Nt“ spisy (jedná se o spisy rozhodnutí jiného soudu a přeloženo to bylo středisku PMS Louny z důvodu, že má odsouzený trvalé bydliště v okrese Louny) **44** případů

O vině a trestu rozhoduje soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán.

Graf č. 2

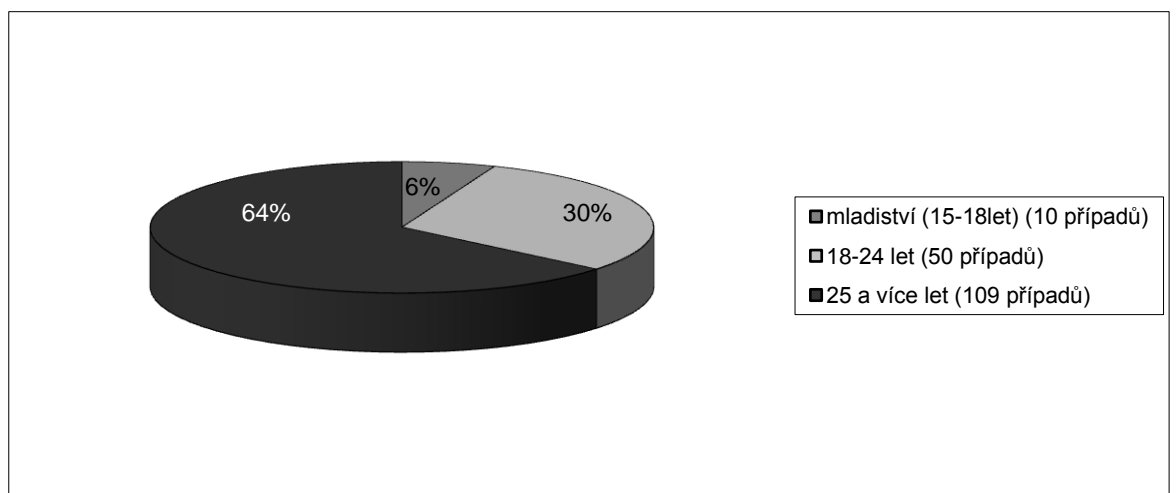
Z toho tedy vyplývá, že v 74 % rozhodoval o trestu místní soud, a to Okresní soud Louny, z celkových 169 případů. V 26 % rozhodoval jiný okresní soud.

V porovnání s rokem 2003, se **ukládání trestu OPP** v roce 2004 a 2005 **sníží**.
(dle vnitřních materiálů PMS)

6.3 Věk pachatelů, kterým byl v roce 2003 trest OPP uložen

- mladiství (15-18 let)	10 případů
- 18- 24 let	50 případů
- 25 a více	109 případů

Graf č. 3

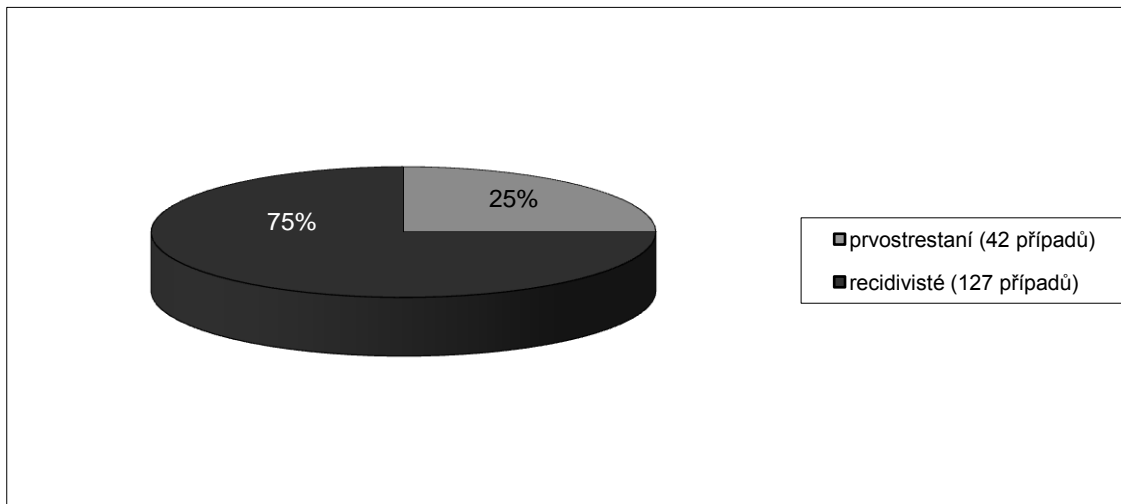

Z uvedených údajů o případech vidíme, že z velké většiny byl trest OPP uložen dospělým pachatelům. Ale musíme se pozastavit i nad číslem 50 u 18-24letých, které není zanedbatelné.

6.4 Struktura odsouzených k trestu OPP v okrese Louny v roce 2003

- prvotrestaní	42 případů
- recidivisté, nebo ti s více trestnými činy	127 případů

Graf č. 4

Z uvedených hodnot můžeme vidět, že trestné činy páchají obě dvě skupiny, jak dosud netrestaní, tak i recidivisté.

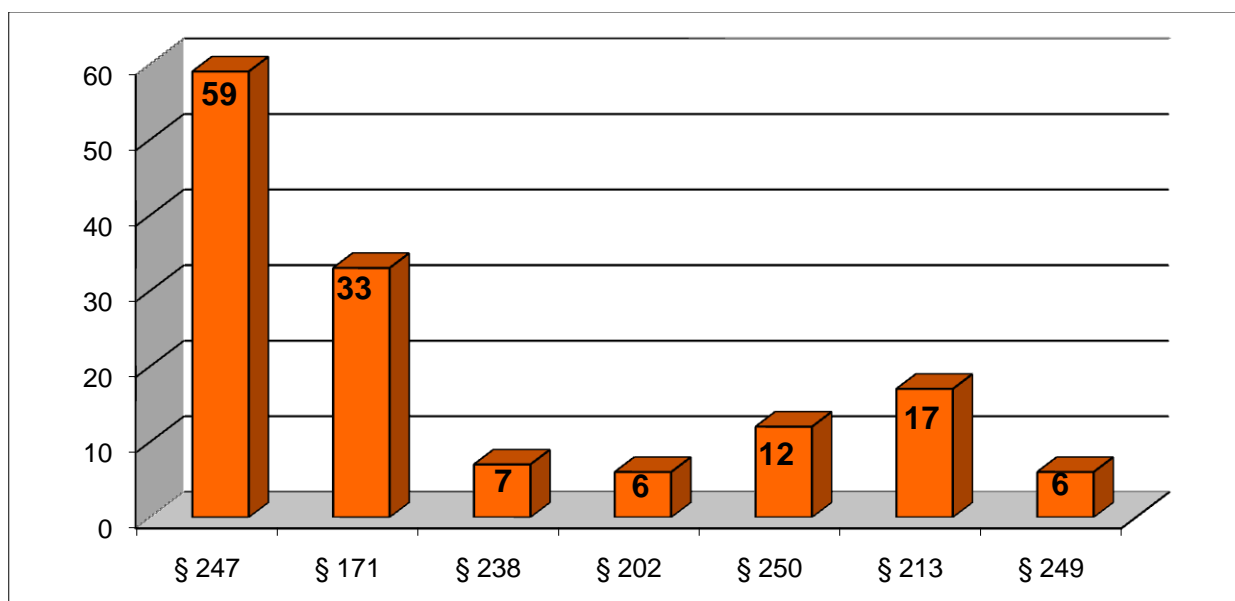
Co je, ale alarmující je to, že z celých 75 – ti % byl uložen trest OPP klientům, kteří mají více trestných činů nebo jsou to nepoučitelní recidivisté, kteří již byli v odnětí svobody.

Můžeme tady předpokládat, že by mohly nastat problémy s komunikací, podmínkami, roční lhůtou a samotným vykonáním trestu OPP.

6.5 Struktura trestných činů, za které byl trest OPP ukládán

- tr. čin dle § 247 – krádež	59 případů
- tr. čin dle § 171 – maření výkonu úředního rozhodnutí	33 případů
- tr. čin dle § 238 – porušování domovní svobody	7 případů
- tr. čin dle § 202 – výtržnictví	6 případů
- tr. čin dle § 250 – podvod	12 případů
- tr. čin dle § 213 – zanedbání povinné výživy	17 případů
- tr. čin dle § 249 – neoprávněné užívání cizí věci	6 případů

Graf č. 5

Z uvedených údajů vyplývá, že nejčastěji byl trest OPP ukládán za § 247 a §171, pod kterým je nejčastěji páchan trestný čin porušení zákazu řízení motorových vozidel

6.5.1 Další trestné činy, za které byl v roce 2003 uložen trest OPP

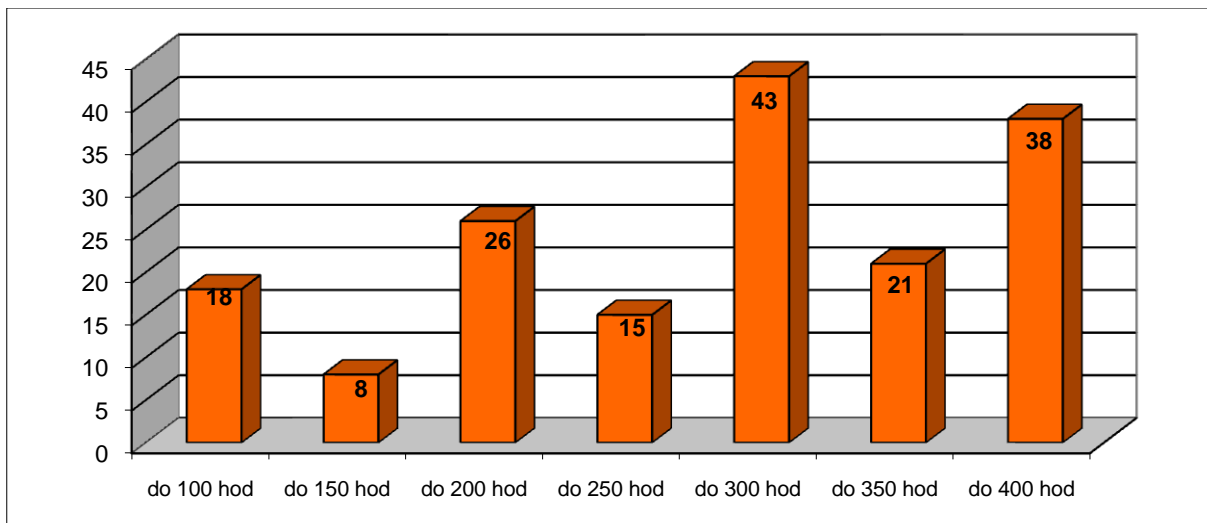
Byly to následující:

- trestný čin ublížení na zdraví dle § 221 tr. zákona (5 případů)
- trestný čin vydírání dle § 235 tr. zákona (4 případy)
- trestný čin zpronevěry dle § 248 tr. zákona (3 případy)
- trestný čin svépomocného odloučení dle § 284 tr. zákona (3 případy)
- trestný čin ohrožení návykové látky dle § 201 tr. zákona (2 případy)
- trestný čin ohrožování výchovy mládeže dle § 217 tr. zákona (2 případy)
- trestný čin podílnictví dle § 251 tr. zákona (2 případy)
- trestný čin neplnění odvodní povinnosti dle § 267 (2 případy).
- trestný čin útoku na veřejného činitele dle § 155 tr. zákona (1 případ)
- trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji dle § 178 tr. zákona (1 případ)
- trestný čin nedovoleného ozbrojování dle §185 tr. zákona (1 případ)
- trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 - tr. zákona (1 případ),
- trestný čin urážky mezi vojáky dle § 276 tr. zákona (1 případ), trestný čin

6.6 Sazba trestů OPP evidovaných ve středisku PMS ČR Louny v roce 2003

- sazba trestu do 100 hodin	18 případů
- sazba trestu do 150 hodin	8 případů
- sazba trestu do 200 hodin	26 případů
- sazba trestu do 250 hodin	15 případů
- sazba trestu do 300 hodin	43 případů
- sazba trestu do 350 hodin	21 případů
- sazba trestu do 400 hodin	38 případů

Graf č. 6

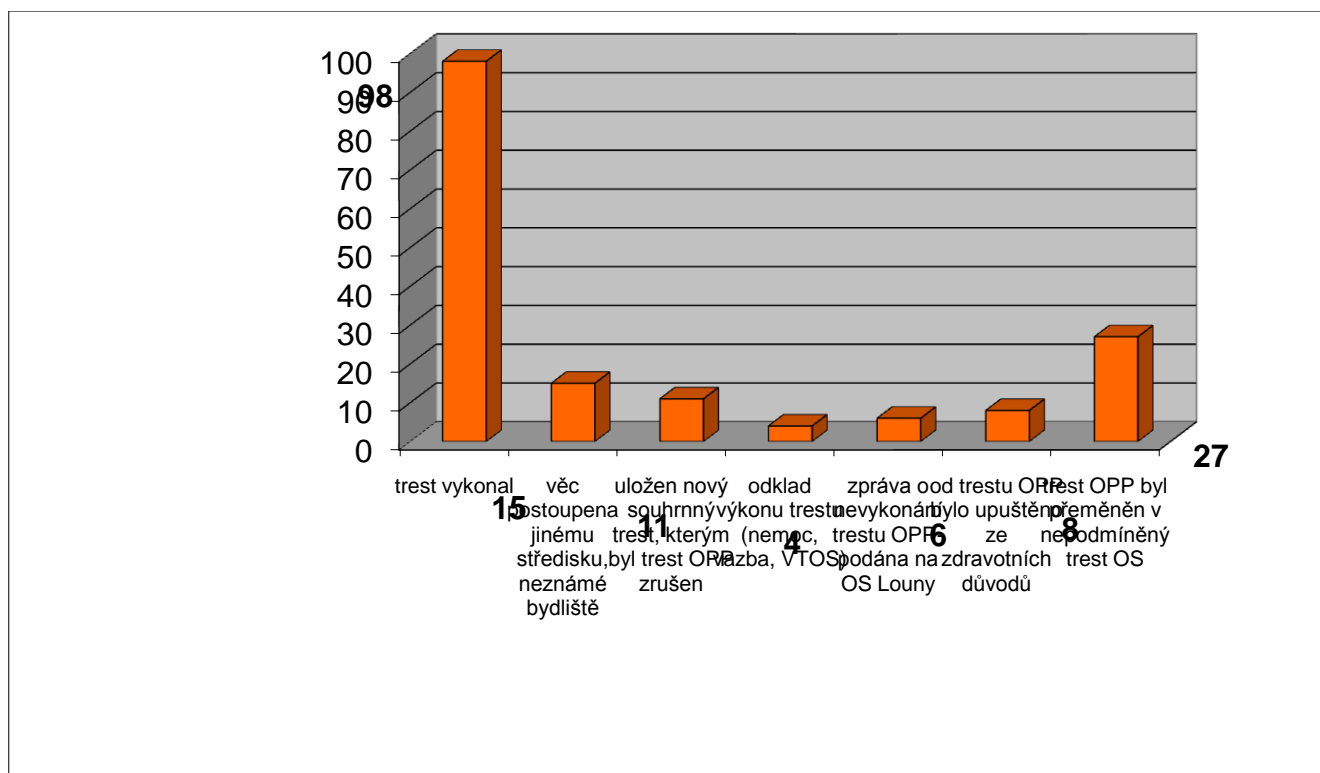
Z uvedených údajů je patrné, že byla soudci nejvíce volena sazba kolem 300 hodin trestu OPP.

Bohužel se nevysledovalo, zda a jaká byla souvislost mezi konkrétními trestnými činy, vyšší sazby sankce a kriminální minulostí pachatele.

6.7 Stav výkonu trestu OPP evidovaných ve středisku PMS Louny v roce 2003

- trest vykonán	98 případů
- věc postoupena jinému středisku, neznámé bydliště	15 případů
- uložen nový souhrnný trest, kterým byl trest OPP zrušen	11 případů
- odklad výkonu trestu (vazba, nemoc, VTOS)	4 případy
- zpráva o nevykonání trestu – podaná na OS Louny	6 případů
- od trestu OPP bylo upuštěno ze zdravotních důvodů	8 případů
- trest OPP byl přeměněn v nepodmíněný trest OS	27 případů

Graf č. 7

Výše uvedený graf obsahuje způsoby, jakými může být trest OPP ukončen, případně v jakém „stavu“ je spis na středisku PMS ČR Louny dosud evidován.

Z údajů i z grafu je patrné, že z celkového počtu **169 klientů**, odsouzených k trestu OPP:

- 98 (58 %) klientů vykonalo trest OPP v okrese Louny řádně ve lhůtě dvanácti měsíců od nařízení místa výkonu trestu

- v patnácti (9 %) případech byl pak spis buď postoupen jinému středisku PMS ČR Louny, např. ke změně místa bydliště odsouzeného nebo trest OPP nebyl s odsouzeným projednán z důvodu neznámého bydliště klienta

- v jedenácti (7%) případech byl uložen souhrnný trest, kterým byl zrušen původní trest OPP

- ve čtyřech (2 %) případech došlo k odkladu výkonu trestu

- v šesti (3%) případech byla na Okresní soud Louny podána zpráva o nevykonání trestu OPP v roční lhůtě s tím, že dosud nedošlo k přeměnám takto nevykonaných trestů v tresty odnětí svobody

- Ve 27 - ti (16%) případech došlo k přeměně nevykonaného trestu OPP, popř. zbytku trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody

- v osmi (5 %) případech Okresní soud Louny upustil od povinnosti odsouzeného trest OPP vykonat z důvodu jeho dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu

7. Průzkum spolupráce organizací v okrese Louny

Ke své diplomové práci také můžu přiložit průzkum spolupráce organizací v okrese Louny, který se týká realizace trestu OPP. Průzkum provedla úřednice PMS kvantitativní

metodou, formou dotazníku, který byl vytvořen zvlášť pro spolupracující organizace a zvlášť pro organizace, které se střediskem PMS Louny v rámci realizace výkonu trestu nespolupracují, ale v minulosti s tímto střediskem spolupracovali. Do mé práce ho přikládám proto, že se mi zdál tento nápad úřednice PMS zajímavý a k mému tématu je vhodný. Můžu tím tak zjistit, jak si stojí oblíbenost realizace trestu OPP u organizací, které poskytují či nechtějí poskytovat svá pracovní místa,

Ke každému dotazníku byl připojen průvodní dopis, kde bylo objasněno, z jakého důvodu žádá asistentka PMS o jeho vyplnění.

Dotazník A, který byl určen pro spolupracující organizace, obsahoval celkem deset otázek (výběrových a volných).

Dotazník B byl určen pro nespolupracující organizace, obsahoval celkem šest otázek (výběrových a volných).

Dva dotazníky byly vytvořeny proto, aby se nespolupracující organizace zbytečně nezabývaly vyplňováním otázek, které se týkají pouze spolupráce s PMS. Tímto způsobem se mělo zamezit zbytečné ztrátě času a do jisté míry to mohlo přispět ke zvýšení návratnosti vyplněných dotazníků.

Otázky byly zpracovány pro přehlednost i graficky. Jsou v nich znázorněny počty odpovědí.

V rámci průzkumu bylo osloveno **celkem 71 organizací**.

Vyplněných dotazníků se **vrátilo zpět celkem 57**, z čehož **31** dotazníků bylo vyplněno zástupci **spolupracujících** organizací a **26** dotazníků bylo vyplněno zástupci s PMS **nespolupracujícími**.

Cílem dotazníků bylo hlavně zjistit, z jakého důvodu organizace s PMS spolupracují nebo nespolupracují. Jaká je jejich motivace podílet se na realizaci výkonu trestu OPP a z jakého důvodu tuto spolupráci odmítají.

Jaké mají zkušenosti s prací odsouzených, zda jsou s nimi spokojeni, zda probíhá spolupráce bez problémů, zda se klienti pravidelně dostavují a splní tak trest v roční lhůtě.

Můžu říci, že si myslím, že některé organizace ochotně využívají těchto služeb nejen proto, že jsou ochotni této spolupráce, ale také z toho důvodu, že je práce klientů PMS

bezplatná. Jak jsem se již zmínila výše, trest OPP musí být vykonán bezplatně. Tak můžou tyto organizace využívat této pracovní síly zadarmo.

Spolupráci s některými oslovenými organizacemi navázalo středisko PMS Louny již v roce 2001 (od doby zahájení činnosti), spolupráce s dalšími organizacemi byla následně navázána v roce 2002, 2003 či 2004.

7.1 Vyhodnocení dotazníků

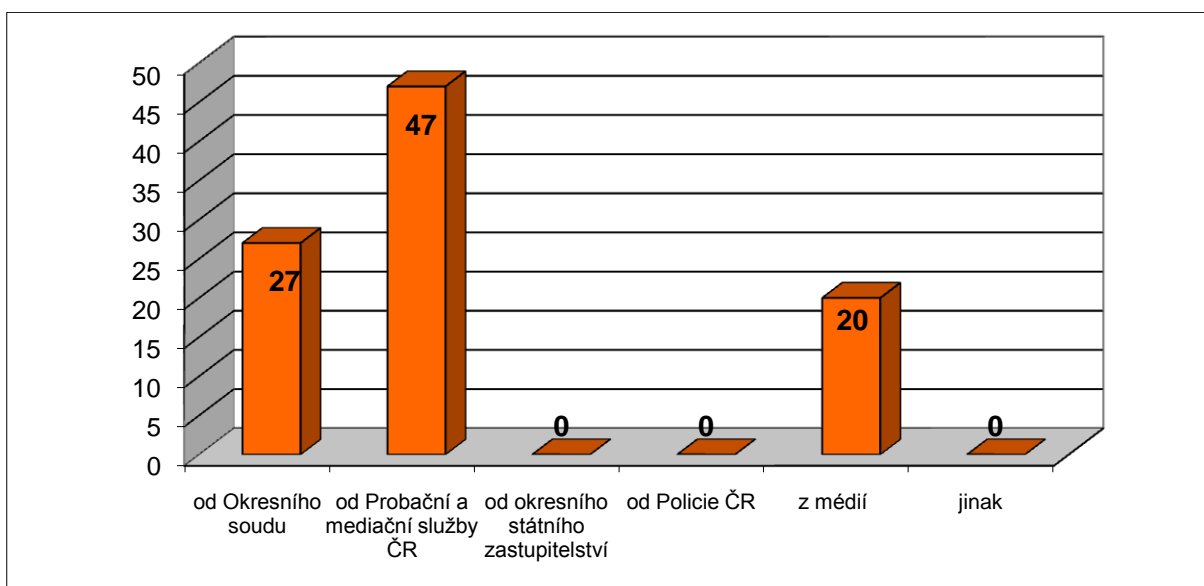
1) Od koho jste se o možnosti spolupráce s PMS ČR Louny v rámci realizace tretu OPP dozvěděli?

První otázka byla stejná pro spolupracující tak i nespolupracující organizacím. Výsledky jsou znázorněny v jednom společném grafu.

V první otázce bylo možno zaškrtnout více odpovědí.

- od Okresního soudu	27
- od Probační a mediační služby ČR	47
- od Okresního státního zastupitelství	0
- od Policie ČR	0
- médií	20
-jiným způsobem	0

Graf č.1

Nejčastěji ze všech nabízených možností uváděly organizace, že se o spolupráci na výkonu trestu OPP dozvěděly od pracovníků Probační a mediační služby v Lounech.

Častým zdrojem informací o možnosti spolupráci s PMS Louny v rámci realizace trestu OPP byl také uváděn Okresní soud Louny a média.

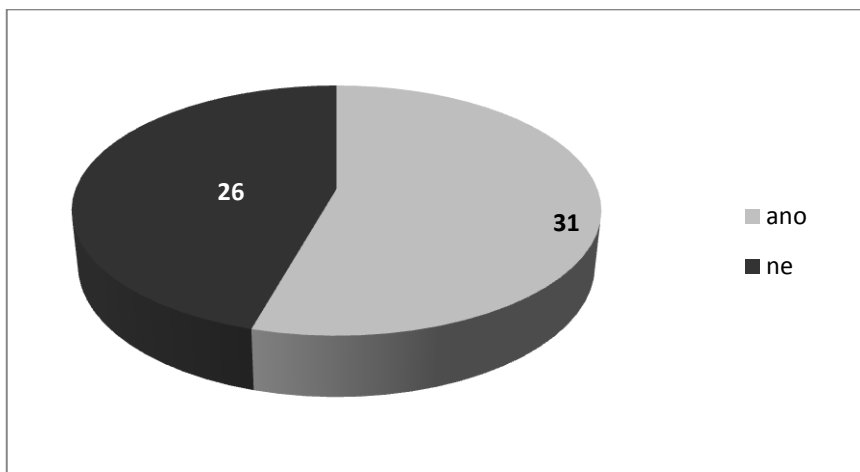
Také mi úřednice PMS sdělila důležitou informaci, že nejčastějším zdrojem informací o spolupráci je PMS proto, že každý rok písemně oslovuje všechny potencionální poskytovatele míst pro OPP, zda budou i v příštím roce nadále spolupracovat s PMS a poskytovat tak svá pracovní místa.

2) Využíváte spolupráce s PMS ČR Louny v rámci realizace trestu OPP

I druhá otázka byla položena oběma organizacím

- **ano** (odpovědělo) **31**
- **ne** (odpovědělo) **26**

Graf č. 2

Dotazník byl zaslán 71 - ti organizacím, z nichž pouze 57 odpovědělo, a to 31 organizací, že spolupracují a 27, že nespolupracují.

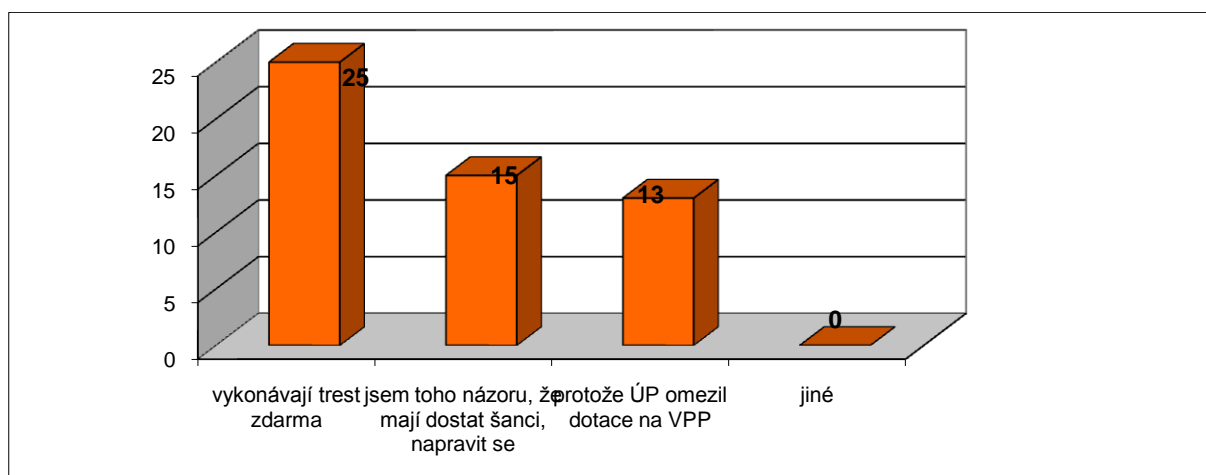
3 A) Z jakého důvodu jste se rozhodli využít klientů PMS ČR Louny, odsouzených k trestu OPP

Otázka č. 3 byla zvlášť zformulována pro ty poskytovatele, kteří s PMS ČR Louny v rámci realizace trestu OPP, spolupracují a zvlášť pro poskytovatele, kteří s PMS ČR Louny v rámci realizace trestu OPP nespolupracují.

Zde mohlo být zaškrtnuto více odpovědí.

- trest je vykonáván zdarma	25
- odsouzení mají dostat šanci a napravit se	15
- Úřad práce omezil dotace na Veřejně prospěšné práce	13
- jiné	0

Graf č. 3 A

Z grafického znázornění je patrné, že **hlavním motivem**, pro který organizace **spolupracují** s PMS Louny v rámci výkonu trestu OPP, je fakt, že trest OPP je odsouzenými vykonáván **zcela zdarma**, což je pro poskytovatele jistě výhodné.

Je i přínosné vědět, že zástupci organizací, a to v patnácti případech, jsou toho názoru, že mají odsouzení dostat ještě šanci napravit se.

3 B) Z jakého důvodu jste se rozhodli nevyužít klientů PMS ČR, odsouzených k trestu OPP

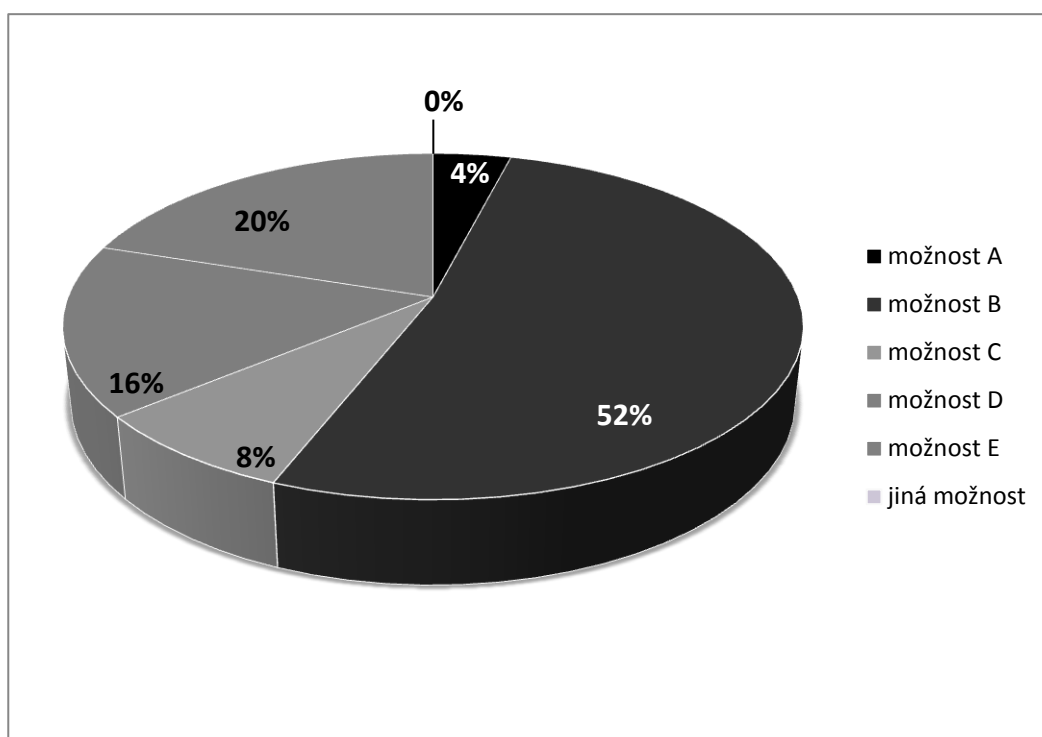
Úkolem zástupců nespolupracujících organizací v této otázce bylo seřadit body *a – e* od 1 – 5, kdy číslo 1 znamenal stěžejní důvod, proč organizace nevyužívá klientů PMS ČR, odsouzených k výkonu trestu OPP a 5 znamená nejméně podstatný důvod, proč práce klientů PMS nevyužívají.

- možnost A = v naší organizaci není práce, kterou by odsouzení mohli dělat
- možnost B = z důvodu zatěžující administrativy, spojené s výkonem trestu
- možnost C = obava z klientů, odsouzených k trestu OPP
- možnost D = z minulosti mám s klienty, odsouzenými k trestu OPP špatné zkušenosti
- možnost E = nedostatek personálu, který by na průběh výkonu trestu dohlížel

Tabulka č 3 B – (nespolupracující organizace)

pořadí	možnost A	možnost B	možnost C	možnost D	možnost E	jiná možnost
1.	1	13	2	4	5	0
2.	1	9	3	2	11	0
3.	8	1	4	6	8	0
4.	3	3	13	5	2	0
5.	13	0	4	9	0	0
celkem	26	26	26	26	26	0

Graf č. 3 B

Z celkového počtu **26 - ti** organizací, které s PMS Louny ohledně realizace výkonu trestu OPP **nespolupracují**, bylo v **52%** uvedeno, že spolupráci s PMS Louny v rámci realizace testu OPP nevyužívají z důvodu **zatěžující administrativy**, která je s výkonem trestu OPP spojena.

Dle zkušeností úřednice PMS je to zřejmě proto, že se spolupráci na trestu OPP souvisí četná administrativa, kdy PMS má za úkol neustále zjišťovat, zda odsouzený dochází pravidelně, zda vykonává trest, kolik odpracoval atd.

Ve **dvaceti procentech** pak zástupci dotazovaných organizací nespolupracují s PMS Louny v rámci výkonu trestu OPP, protože **nemají dostatek personálu**, který by na odsouzené při výkonu trestu OPP dohlížel, a který by vedl příslušnou administrativu.

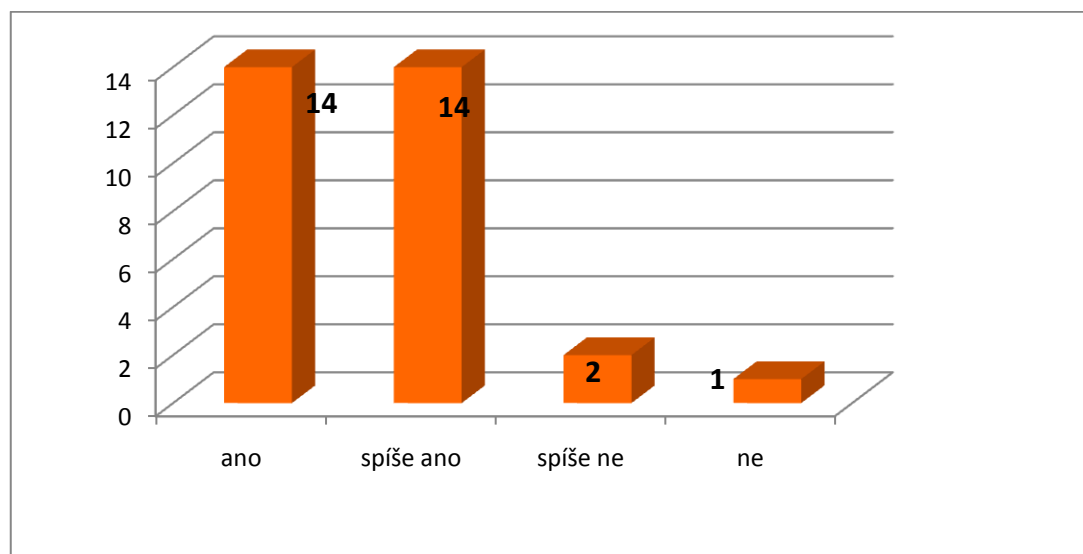
V **šestnácti procentech** odmítají zástupci organizací spolupracovat s PMS Louny, jelikož měli v minulosti s klienty, odsouzenými k trestu OPP, **špatné zkušenosti**.

Nejméně častými důvody, pro které tázaní poskytovatelé omítají spolupracovat s PMS Louny je pak obava z osobnosti klientů, kterým je trest OPP uložen či nedostatek práce, kterou by klientům k výkonu trestu OPP mohli uložit.

4 A) Jste spokojeni s prací klientů, kteří ve Vaší organizaci/instituci vykonávají trest OPP?

- ano	14
- spíše ano	14
- spíše ne	2
- ne	1

Graf č. 4

Tato otázka byla určena výhradně pro zástupce spolupracujících organizací.

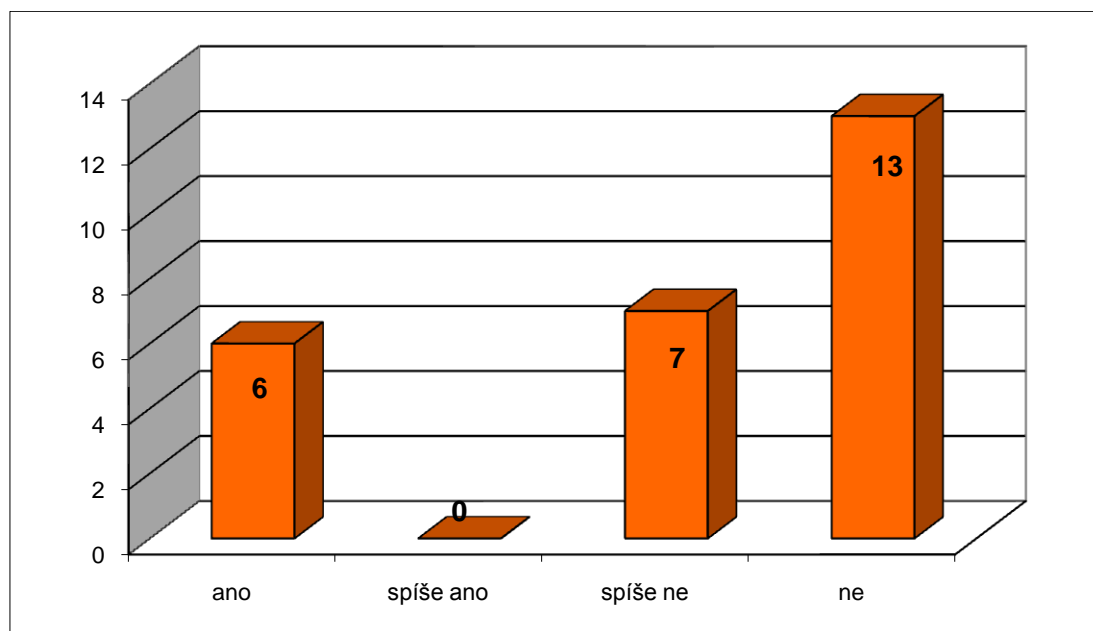
Ve většině případů jsou organizace spokojeny, což je dobré i pro další spolupráci a částečně tak můžeme usoudit, že trestaní nezneužívají tohoto trestu.

4 B) V případě, že jste v minulosti s PMS ČR Louny spolupracovali v rámci realizace trestu OPP, měli jste zkušenosti s problémovým chováním klientů (arogance, krádeže, apod.)?

-pokud zaškrtnete možnost ANO nebo SPÍŠE ANO, uveďte jaké

- ano	6
- spíše ano	0
- spíše ne	7
- ne	13

Graf č. 4 B

Tato otázka byla kladena zástupcům nespolupracujících organizací.

Z údajů, vedených ve středisku PMS Louny od r. 2001 úřednice zjistila, že všech 26 ti nespolupracujících organizací, které dotazník vyplnily, v minulosti v rámci realizace trestu OPP se střediskem PSM Louny spolupracovaly.

Důležitý byl také fakt, že zástupci těchto organizací uvedli, že se v průběhu výkonu trestu OPP, se nesečkali s problémovým chováním.

V **šesti** případech zástupci uvedli, že měli zkušenost s problémovým chováním klientů při výkonu trestu OPP,

- ve **třech** případech bylo uvedeno, že klienti byli vulgární
- ve **dvou** případech se klienti při výkonu trestu dopustili trestného činu krádeže
- v **jednom** případě byli klienti vůči zástupcům organizace arogantní.

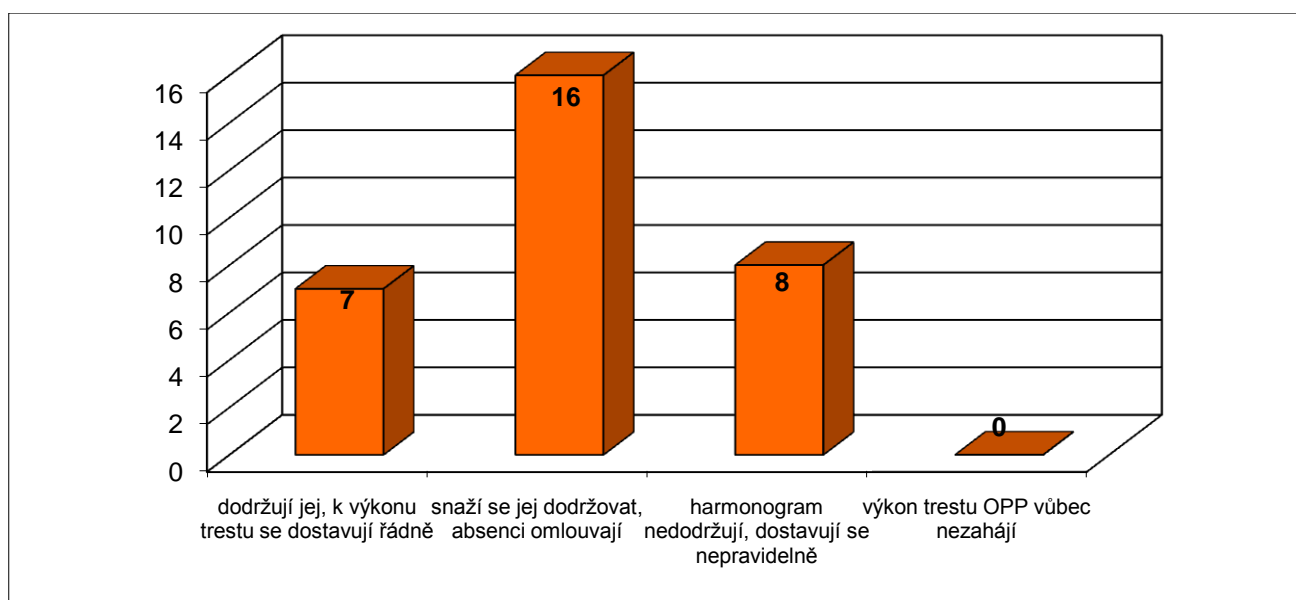
Přestože jsou klienti ve středisku PMS Louny důrazně poučeni, že se, nejen, v průběhu trestu OPP musí chovat řádně a se zástupcem dané organizace spolupracovat, nelze bohužel, riziko jejich problémového chování zcela vyloučit.

5 A) Jaká je Vaše obecná zkušenost s tím, jak klienti dodržují časový harmonogram?

Otázka pro spolupracující organizace.

- klienti dodržují, k výkonu trestu se dostavují řádně **7**
- klienti se snaží dodržovat, absenci omlouvají **16**
- klienti harmonogram nedodržují, docházka je nepravdělná **8**
- klienti výkon trestu OPP vůbec nezahájí **0**

Graf č. 5 A

Od 31 - ti zástupců spolupracujících organizací bylo ve vícero, tj. v šestnácti případech uvedeno, že se klienti, odsouzení k trestu OPP, snaží časový harmonogram dodržovat, a že svou případnou **absenci omlouvají**.

Každý klient je na středisku PMS Louny poučen jak má v roční lhůtě, stanovené k výkonu trestu OPP, s daným poskytovatelem spolupracovat.

Žádný ze spolupracujících poskytovatelů nemá zkušenost s tím, že by odsouzení výkon trestu OPP vůbec nezačali.

Zástupci osmi organizací, tj. asi 26 %, uvedli, že klienti harmonogram nedodržují a že se nedostavují, pravidelně k výkonu trestu OPP. Po oznámení této skutečnosti, je klient pozván na konzultaci k projednání jeho neúčasti na výkonu trestu a je znova poučen o povinnosti, kterou k výkonu trestu OPP má. Také je dotazován, zda má nějaký závažný důvod, proč se k výkonu nedostavuje.

Je sepsán záznam konzultace, který se posílá Okresnímu soudu a také je klientovi řečeno, že bude do 14 dnů středisko PMS zjišťovat, zda do práce dochází a harmonogram dodržuje.

Úřednice mi sdělila, že je tento postup úspěšný a že většina, kolem 90% se poučí a začne harmonogram řádně dodržovat.

V případě, že se odsouzený na plánovanou konzultaci do střediska PMS Louny nedostaví, je písemně vyzván, aby se k výkonu trestu OPP řádně dostavoval a trest OPP řádně vykonával. Do měsíce se pak zjišťuje, zda tak skutečně učinil.

V případě, že u klienta nedošlo k nápravě, podává středisko PMS Louny k Okresnímu soudu Louny tzv. **návrh na přeměnu nevykonaného trestu** (zbytku trestu) **OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody**.

„Bohužel je praxe taková, že Okresní soud Louny nechá i takovému klientovi uplynout roční lhůtu a pak teprve nevykonaný trest OPP v daném případě přemění. Konkrétně Okresní soud Louny je toho názoru, že odsouzený má na roční lhůtu, uloženou k výkonu trestu OPP, nárok a že vždy existuje reálná naděje, že trest OPP v roční lhůtě řádně vykoná“ říká úřednice PMS.

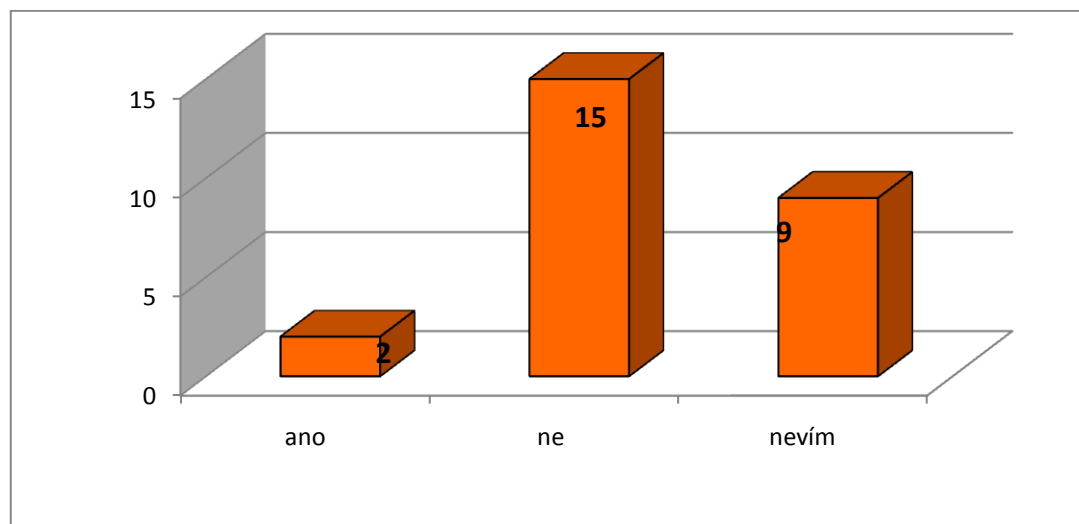
5 B) Přislíbíte v roce 2007 PMS ČR Louny spolupráci v rámci realizace trestu OPP?

-v případě, že NE, zdůvodněte

Tato otázka je pro nespolupracující organizace.

- ano	2
- ne	15
- nevím	9

Graf č. 5 B

Ve více než v polovině odpovědí můžeme vidět zápornou odpověď. Je tedy zřejmé, že nemají ani nadále zájem spolupracovat.

Důvody odmítnutí spolupráce s PMS Louny byly následující:

- v **jedenácti** případech je tímto důvodem zatěžující administrativa, spojená s kontrolou nad výkonem trestu OPP a nedostatek personálu ze strany poskytovatelů, kteří by klienty, odsouzené k výkonu trestu OPP kontrolovali a kteří by případně vedli administrativu spojenou s výkonem trestu OPP.
- ve **čtyřech** případech bude spolupráce PMS Louny v rámci realizace trestu OPP odmítnuta z důvodu špatných zkušeností v rámci realizace trestu OPP v předchozích letech.
- **devět** organizací, které s PMS Louny nespolupracují, dosud neví, zda spolupráci s PMS Louny v rámci výkonu trestu OPP přislíbí.

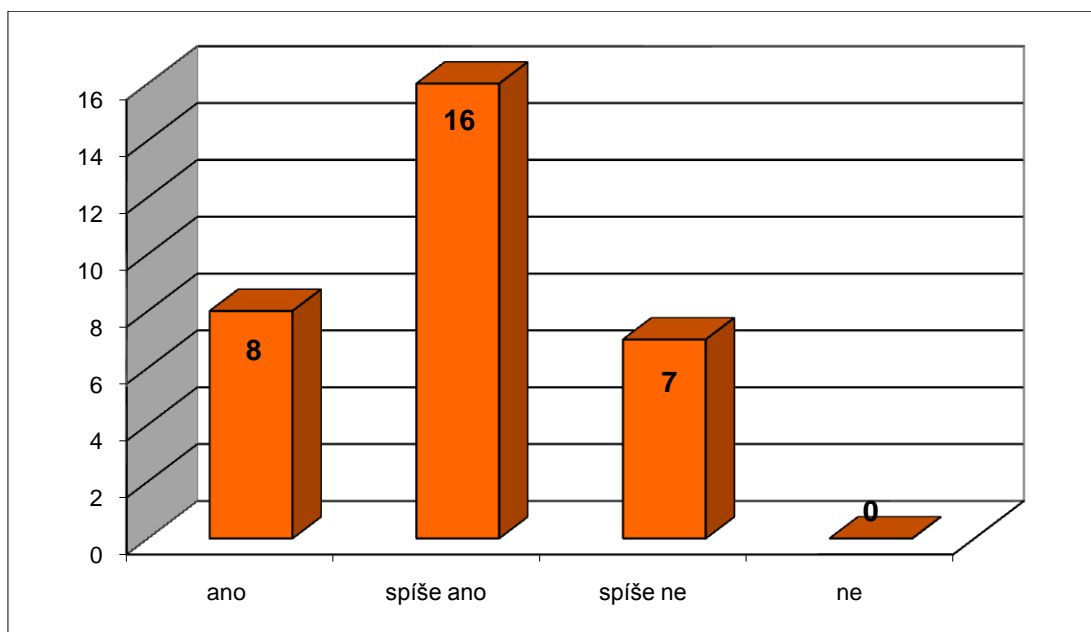
- dva zástupci organizací, které v současné době se střediskem PMS Louny nespolupracují, uvedli, že svou spoluprací se střediskem PMS Louny v rámci výkonu trestu OPP přislíbí, což považují úřednice PMS za úspěšné.

6 A) Informují Vás klienti o svých překážkách, které jim brání v řádném výkonu trestu OPP (např. pracovní neschopnost, rodinné problémy, výkon trestu odnětí svobody, apod.)?

Otázka pro spolupracující organizace.

- ano	8
- spíše ano	16
- spíše ne	7
- ne	0

Graf č. 6 A

Zase můžeme vidět, že ve většině případů odpověděli zástupci spíše ano, což je si 58 % z dotazovaných institucí. Stejně jsou ale na tom s odpověďmi ano a spíše ne, kdy nejsou informováni o klientových překážkách ve výkonu trestu OPP. Stejně tak jako v předchozím

případě, pokud klient nevykonává výkon trestu pravidelně dle dohodnutého harmonogramu, zasílá mu středisko PMS výzvu, aby v nejbližší době důvod své absence doložil.

6 B) Jaký je hlavní důvod, proč nespolupracujete s PMS ČR Louny v rámci realizace trestu OPP?

Nespolupracující organizace uváděly tyto důvody.

- z důvodu zatěžující administrativy, spojené s realizací trestu OPP	14
- nedostatek personálu (ze strany poskytovatelů), který by byl pověřen kontrolou nad výkonem trestu a jeho evidencí.	6
- špatné zkušenosti s výkonem trestu OPP z předchozích let, jednalo se především o <u>problémové chování klientů</u> .	4
- obavy z osobnosti z klientů, odsouzených k trestu OPP	2

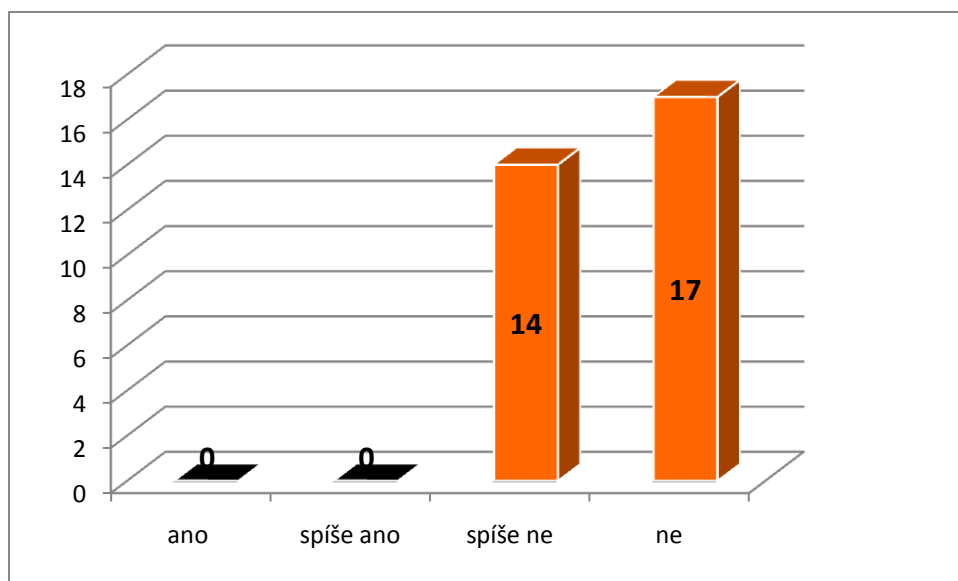
Otázka č. 6 B je poslední otázkou v dotazníku, který byl zasílán nespolupracujícím organizacím.

7 A) Máte zkušenosti s problémovým chováním klientů (arogance, krádeže, apod.), kteří ve Vaší organizaci vykonávají trest OPP?

- v případě, že ANO a SPÍŠE ANO, uveďte jaké

- ano	0
- spíše ano	0
- spíše ne	14
- ne	17

Graf č. 7 A

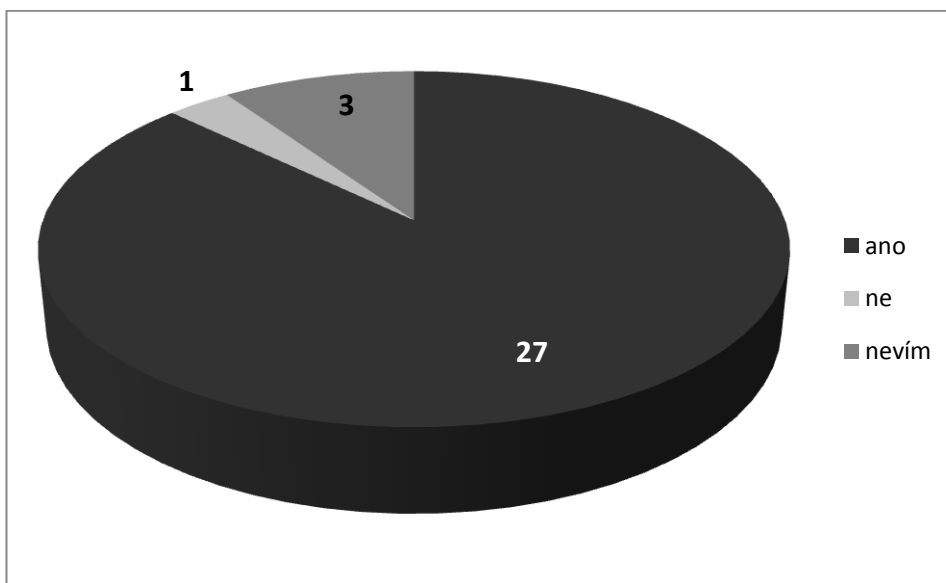
Velmi povzbuzující zjištění bylo, že žádná ze spolupracujících organizací nemá zkušenosti s problémovým chováním klientů. A v 17 - ti případech zástupci uvedli, že se vůbec nesetkali s problémovými klienty.

8 A) Přislíbíte v dalším roce PMS ČR Louny spolupráci v rámci realizace trestu OPP?

- v případě, že NE, zdůvodněte

- ano	27
- ne	1
- nevím	3

Graf č. 8 A

Z celkového počtu dotazovaných spolupracujících organizací byla v rámci realizace trestu OPP od 27 - ti zástupců těchto organizací, (tedy v 87%), přislíbena spolupráce s PMS Louny pro další rok.

Ve třech případech dotazovaní zástupci organizací uvedli, že nevědí, zda ve spolupráci s PMS Louny ohledně výkonu trestu OPP budou v roce pokračovat.

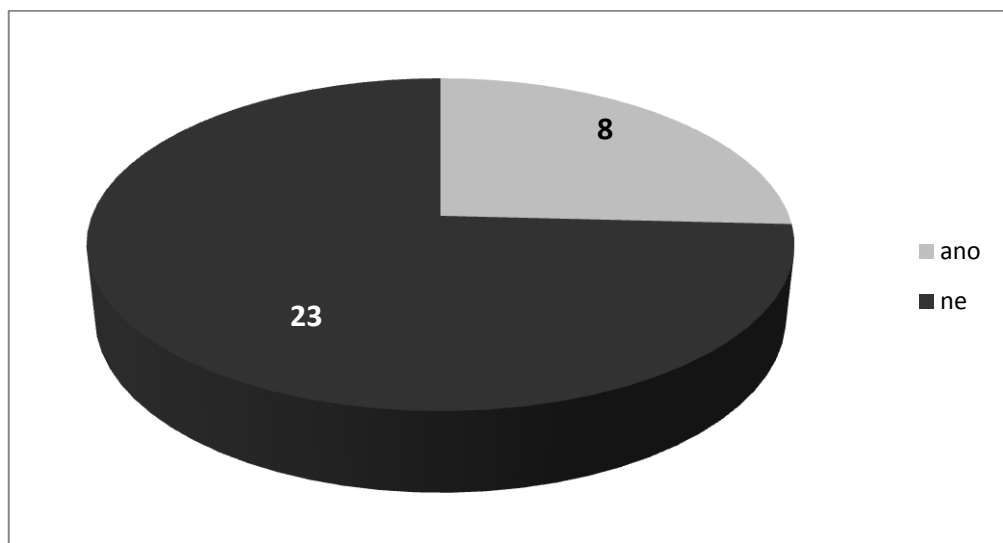
Pouze v jednom případě byla spolupráce s PMS Louny v rámci realizace trestu OPP odmítnuta. Důvodem tohoto rozhodnutí byla uvedena nadměrná administrativa, která je s výkonem trestu OPP spojena a rovněž nedostatek personálu, který by na průběh výkonu trestu v dané organizaci dohlížel.

9 A) Mělo by se dle Vašeho názoru něco změnit v realizaci trestu OPP (změny ve spolupráci se soudem, změny ve spolupráci s PMS Louny, apod.)?

- pokud zaškrtnete ANO, uveďte maximálně 3 návrhy

- ano   8
- ne   23

Graf č. 9 A

V 74% se zástupci spolupracujících organizací vyjádřili, že není nutné, aby došlo k nějakým změnám v realizaci trestu OPP. Předpokládá se tedy, že jim současný způsob spolupráce s PMS Louny, ale i OS Louny vyhovuje.

V osmi případech byli tázáni poskytovatelé toho názoru, že by v realizaci trestu OPP mělo dojít k určitým změnám.

Nejčastěji byly navrhovány tyto změny:

- ve **čtyřech** případech jsou poskytovatelé toho názoru, že trest OPP má být ukládán pouze a jen těm odsouzeným, kteří se trestné činnosti dopustili poprvé ve svém životě. K jejich názoru se připojují i úřednice PMS, neboť se domnívá, že by se zvýšilo procento případů, kdy by byl trest OPP řádně vykonán.

- ve **dvou** případech by poskytovatelé ocenili pružnější spolupráci s Okresním soudem Louny, a to ohledně poskytování informací o aktuálním konci roční lhůty, případně o prodloužení roční lhůty, stanovené k výkonu trestu OPP. „*Tento problém není častý, avšak vzhledem k přetíženosti Okresního soudu Louny jsou informace, týkající se trestu OPP zjišťovány až na základě několikerych urgencí, a to převážně ze strany PMS Louny*“ říká úřednice PMS

- ve **dvou** případech měli poskytovatelé za to, že by bylo vhodné, pokud by lhůta, stanovená k výkonu trestu OPP trvala maximálně 6 měsíců. S tímto názorem se úřednice PMS neztotožňuje. Již nyní v současné legislativní úpravě trestu OPP je pro odsouzeného, který je

rovněž zaměstnán velmi nesnadné vykonat trest OPP řádně v roční lhůtě, který mu byl uložen ve výměře plných 400 hodin.

ZÁVĚR

Na závěr bych ráda shrnula vše, cíl mé práce, co se týče trestu Obecně prospěšných prací, tak i Probační služby jako takové.

Jaké jsou problémy a výhledy PMS? Tato služba se v posledních letech stala důležitou a nedílnou složkou v řešení trestné činnosti, jejíž funkce je do jisté míry nezastupitelná. Svou činností v oblasti zprostředkování společensky prospěšného řešení konfliktu s důrazem na ochranu komunity a potřeby oběti se zasloužila o začlenění sociální práce do trestního práva. Na druhou stranu, jelikož PMS působí v mnoha případech jako zprostředkovatel nebo vykonavatel soudních rozhodnutí, je její činnost do větší míry omezena fungováním a rychlostí rozhodování soudů.

Také někteří klienti PMS si zřejmě ještě dostatečně neuvědomili její důležitost, a proto v některých případech pokládají svoji spolupráci s touto institucí za zbytečnou a slova úředníků a asistentů berou na lehkou váhu. Alternativní tresty jsou v každém případě pokrokem, nedaří se však jimi snížit trestnou činnost. Někteří klienti konají trestnou činnost opakovaně, s tím že není problém odpracovat několik hodin obecně prospěšných prací, ale neuvědomují si, že v tom alternativa nespočívá. John Augustus, zakladatel probace, měl v úmyslu však úplně něco jiného. Alternativa měla představovat nový život, snahu o nápravu a navrácení do běžného život bez páchání další trestné činnosti. Pachatel trestného činu si měl uvědomit svou chybu a usilovat o nápravu. Případá mi, že se filozofie alternativních trestů trochu potočila. Nedaří se například výrazněji působit na snižování počtu vězeňské populace, stále dost alternativních trestů končí odnětím svobody. Také ne všichni odsouzení stojí o alternativní tresty, nedokáží je ještě plně pochopit a docenit. Také přístup soudů je někdy zdlouhavý a probační úředníci musejí zaslat několik zpráv a čekat než soud rozhodne a zašle usnesení.

Stejně tak, jako všechny alternativní tresty, ukrývá v sobě i trest obecně prospěšných prací mnoho výhod, zákonitě sebou však nese i některé nevýhody.

Tento trest je v současné době využíván jako náhrada trestů podmíněných a v některých případech i trestů nepodmíněných. Byl zakotven do českého trestního práva v roce 1996.

Přestože od roku 2004 upadá intenzita ukládání trestu OPP, je ale zřejmé, že tento typ trestu budou soudci nadále ukládat.

Na trest, který má splnit svůj účel, jsou kromě individuální a generální prevence kladeny i další požadavky. Trest, který má změnit určité chování, musí být individualizován, neboť, co je pro prvního trest, může nechat druhého lhotejným a pro třetího může být dokonce odměnou. Individualizace trestu lze alespoň u některých deliktů založit na převládající motivaci kriminálního chování a tím na motivaci subjektů obecně. Klíčem může být individuální hierarchie hodnot. Hodnoty prakticky označují cíle motivovaného chování. Individualizace trestu je především nutná u recidivistů. Trest, pokud má být účinný, musí být doprovázen odměnou. Zatímco trest blokuje nežádoucí chování (pachatelem je prožíván jako odmítání nejen jeho chování, ale i jeho osoby), musí se odměna vztahovat k žádoucímu chování. Trest, který nedoprovází odměna, nemá vliv na změnu cílů, jichž se snaží trestaná osoba dosáhnout, v mnoha případech má za následek pouze změnu cest, které vedou k těmto cílům. Odměnou je zde myšlen trestní rejstřík bez záznamu za spáchaný trestný čin a možnost odsouzeného vykonat svůj trest na svobodě a nebýt vytržen ze svého sociálního prostředí. Ke zvýšení účinku prevence je nutno usilovat o neodvratnost trestu a k jeho uložení musí dojít bezprostředně po provinění, aby mezitím nedošlo u pachatele k utvrzení se o správnosti svého chování. Pro účinnost trestu je velmi žádoucí jeho spravedlivost a adekvátnost - nesmí být ani přísnější ani mírnější, než je nezbytně nutné k ochraně společnosti. (Šaštinská, 2004))

Jak jsem již zmínila, uložení trestu OPP představuje řadu výhod. Například prvotrestanému klientovi, za předpokladu, že trest OPP vykoná řádně v roční lhůtě, bude záznam o uložení tohoto trestu vymazán z výpisu z rejstříku trestů, což je například výhodou ve chvíli, kdy se bude chtít uplatnit na trhu práce, popř. změnit zaměstnání. Pokud je trest OPP uložen mladistvým či mladým pachatelům, kteří dosud nezískali pracovní návyky, můžeme předpokládat, že odpracováním tohoto trestu nabudou pracovní návyky a můžeme tak usoudit, že budou lépe připraveni na pozdější zařazení do pracovního procesu. Někteří klienti se dopouštějí trestné činnosti jen proto, že mají nadbytek volného času, který není nijak smysluplně využit. Pokud je v takovém případě uložen trest OPP, můžeme se domnívat, že klient nebude mít již tolik času a energie, aby v páčání trestné činnosti pokračoval.

Výkon trestu OPP představuje ekonomické výhody pro poskytovatele trestu OPP a nezatěžuje daňové poplatníky. Klienti, odsouzení k trestu OPP tak mohou vykonat práce, na které by jinak obce neměla prostředky. Když se však ohlédnu ke svému výzkumu, zjistila jsem, že ne všechny oslovené organizace spolupracují i přesto, že jsem se již výše zmínila, že je to pro ně ekonomicky výhodné. Získávání nových organizací s rozmanitou škálou pracovních možností by mohlo přispět k tomu, že by se klient dostal k práci, u které by si uvědomil, co svým trestným činem spáchal a do jisté míry by mohlo u klienta dojít k uvědomění si cennosti cizí práce (např. znovuoobnovení zdi po grafitech, nahození omítky, opravy zničených plotů po vandalismu a jiné). Samozřejmě záleží na klientově sociální inteligenci, do jaké míry si odnese z odpracovaného trestu poučení. Myslím si, že kdyby klient dělal něco ve prospěch spáchaného trestu, neslo by to větší ovoce. Uvědomuji si však, že je to do jisté míry filozofování, že organizace nemají tolik možností pro nabídku rozmanité práce.

S realizací trestu jsou bohužel spojeny i určité komplikace. Ne všichni klienti jsou natolik motivováni k tomu, aby trest řádně vykonali. Nedodržují plánovanou docházku k výkonu trestu, objevují se problémy s nekázní, vulgaritou, krádežemi a špatným zacházením s pracovními pomůckami, které jsou jim poskytovateli k výkonu trestu zapůjčeny. V praxi se pak ukazuje, že trest OPP představuje pro řadu organizací spíše administrativní zátěž namísto úspor, což jsme vysledovala i z dotazníků.

Vzhledem k tomu, že trest OPP je také ukládán trestními příkazy, tudíž aniž by mohl soudce přijít do kontaktu s pachatelem a poznat tak jeho osobnost, nemůžeme se proto divit, že bývá trest OPP uložen takovému pachateli, který si ho nejen nezaslouží, nýbrž mu k jeho napravení nedopomůže a zpravidla podle úřednice PMS taky většinou není trest splněn v roční lhůtě a je jen provázen problémy. Pro názornost můžu uvést příklad z výzkumu, kde ze 169 případů uložení trestu OPP, bylo celým 99 uloženo trestním příkazem, což je značná část.

Z provedeného průzkumu u spolupracujících a nespolečujících organizací v okrese Louny je evidentní, že jsou o možnosti spolupráce v rámci realizace trestu OPP s PMS Louny informováni právě od PMS Louny, Okresního soudu Louny, popřípadě jim tato informace byla poskytnuta z médií. Dále bylo zjištěno, že hlavním motivem, proč organizace umožňují vykonávat klientům trest OPP je fakt, že jsou tyto práce vykonávány zcela zdarma. Hlavním

důvodem, proč některé organizace odmítají s PMS Louny v rámci trestu OPP spolupracovat je pak zatěžující administrativa, která je s výkonem trestu OPP spojena, dále pak také nedostatek personálu ze strany organizací.

Úspěchem pro pracovníky PMS může být to, že z 31 zástupců spolupracujících organizací jich 28 uznává, že jsou s prací klientů spokojeni a že jejich zkušenosti jsou dobré a spolupráce bez větších problémů (dodržování harmonogramu, absence atd.) Podle aktuálních informací je spolupráce stále na dobré úrovni.

Úřednice PMS mi také sdělila, že jí velmi těší mne, že se jí podařilo následně v roce 2005 a 2006 rozšířit nabídku organizací, které se střediskem PMS Louny v rámci realizace trestu OPP začali spolupracovat.

Jako laik jsem se zeptala úřednice PMS, jak vidí situaci a jestli realizace těchto trestů spěje k nějakým pozitivním změnám. Sama mi řekla, že určité pozitivní změny jsou, ale že to ještě není úplně ideální. Sama by také navrhla několik změn v ukládání trestu OPP, jako např. ukládat trest OPP těm, kteří si budou takového trestu vážit, tím zřejmě myslela klienty, kteří udělali pouze nějakou chybu, které litují a berou to jako odčinění, s tím, že jejich další život již bude řádný. Navrhovala by tedy předjednání trestu OPP, při kterém by mohla klienta otipovat a napsat na něj posudek, podle kterého by se mohl soudce rozhodnout. Osobně si myslím, že je to dobrá myšlenka, zřejmě přibyla Probační službě práce, ale zase na druhou stranu by měl trest OPP ten správný účel.

Když se opět podíváme výše, můžeme zjistit, že z celkového počtu 169 případů jich bylo 127 uloženo pachatelům, kteří již byli v minulosti trestáni.

Dále by navrhla nutný souhlas pachatele s trestem OPP a ověření zdravotní způsobilosti pachatele, aby pak nedošlo k tomu, že pachatel kvůli svému zdravotnímu stavu trest OPP vykonávat nemůže.

Co by mohlo také projít změnou je dostavení se k projednání usnesení do 14 dnů. Někteří klienti tento termín nedodržují, ale nikde není stanoveno potrestání. Například nedodržením stanovené 14 denní lhůty se trest přemění na nepodmíněný.

Možná právě to je hlavním úkolem úředníků a asistentů PMS, jasně a zřetelně představit tuto instituci. Snad i prohloubenější práce s pachateli trestných činů by mohla přinést své ovoce. Vždyť, co nejvíce působí na člověka? Pochvala a pozitivní motivace. Pro

opravdový motivační rozhovor stačí člověku míra empatie, vřelost, která neobsahuje vlastnické tendence a opravdovost. Někdy může být komunikace obtížnější, pokud jedná pracovník např. s disociálním klientem. Tady je nutná trpělivost a profesionalita pracovníka. Pokud člověka – klienta nebudeme označovat za nositele špatných vlastností za to, že spáchal trestný čin je tu stále větší šance tohoto člověka na návrat k normálnímu a spořádanému životu bez trestné činnosti. Podpora vlastních schopností klienta je v motivačních rozhovorech klíčovým elementem a důležitým předpokladem pro nápravu nebo zbavení se závislosti. Motivační rozhovory mohou být použity ve skupině i s jednotlivci jako krátkodobá intervence či dlouhodobější intenzivní program. Motivační rozhovor je metoda vytvořená s cílem pomoci klientovi, aby se sám sobě zavázal, že se změní. (Holá, 2003) Tyto postupy však stále náleží psychologům a terapeutům a do dalších okruhů sociální práce se dostávají pozvolna.

Důležitý je také zájem veřejnosti, která by měla být lépe informovaná. Stále kolem sebe potkávám lidi, kteří slovo *probační* ani neumějí vyslovit, natož vysvětlit. Také tato práce vznikla z důvodu nejen toho, že mě tato oblast zajímá a v budoucnu bych se v ní také ráda realizovala, ale důležitým podnětem pro mě bylo to, že ani média a ani osobnosti, které se v nich prezentují, ať už před kamerou či za kamerou nejsou schopni rozlišit dva různé pojmy. A to Obecně prospěšné práce jako alternativní trest ukládaný soudem a Veřejně prospěšné práce, což jsou časově omezené pracovní příležitosti spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které vytváří zaměstnavatel nejdéle na 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců, a to i opakovaně, k pracovnímu umístění uchazečů o zaměstnání, takže se zde nejedná o trest. Nevím, jakým způsobem docílit napravení této nevědomosti u široké veřejnosti, ale z hloubi duše doufám, že k osvětlení těchto pojmů dojde alespoň mezi možnými budoucími čtenáři této práce.

Lze říci, že je nyní důležité, jak se služba bude etablovat v systému trestní justice a jaké místo si nadále bude budovat na poli trestní politiky. Záleží tedy na každém pracovníkovi služby, úředníkovi a asistentovi, jak svým vlastním profesionálním přístupem a schopnostmi ovlivní postavení Probační a mediační služby ČR, a to jak bude vnímána odbornou a laickou veřejností.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, L. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Institut pro probaci a mediaci, 2001.
- 2) BRZÁKOVÁ, I. *Problematika výkonu trestu obecně prospěšných prací v okrese Louny jako jedné z forem alternativních trestů*. Ústí nad Labem, 2006. Bakalářská práce. Univerzita Jana Evangelisty Turkyňe. Fakulta sociálně ekonomická. Katedra sociální politiky a sociální práce. Vedoucí práce PhDr. Alice Reissová
- 3) ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 200. ISBN 80-7178-475-3
- 4) HOLÁ, L. *Mediace, způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003.
- 5) KAISER, G. *Kriminologie*. Praha: C. H. BECK, 1994. ISBN 80-7179-002-8
- 6) MILLER, W., Rollnick S. *Motivační rozhovory*. Tišnov: Sdružení SCAN, 2001.
- 7) MITÁŠ, V. (ed). *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*, Praha: Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR a Vězeňská duchovenská péče, 2007.
- 8) MITÁŠ, V. *Penologická poimenika*. Praha, 2009. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Husitská teologická fakulta. Katedra teologie. Vedoucí práce Ján Liguš.
- 9) NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001.
- 10) SOTOLÁŘ A., PÚRY F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. BECK, 2003.
- 11) SOTOLÁŘ, A., SOVÁK, Z., KRATOCHVÍL, V. ZEZULOVÁ, J., ŠÁMAL, P., PÚRY F., VÁLKOVÁ H. a kol. *Právní rámec alternativního řešení trestních věcí v praxi, díl I*. Praha: Institut vzdělávání MS ČR, 2001.
- 12) ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie: Díl 1. Obecná část*. 3. upr.vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2004. ISBN 80-85981-87-4
- 13) Materiály pro vnitřní potřebu PMS ČR
- 14) Trestní předpisy, r. 2004, Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- 15) ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-236-2
- 16) MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. Domácí vězení. In *Oficiální server českého soudnictví* (online), 2010, (14. 2.2010). Dostupné na:
<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5266&d=310180>
- 17) SDRUŽENÍ PRO PROBACI A MEDIACI V JUSTICI. Alternativa – trest obecně prospěšných prací. (online), 2008, (14. 2. 2010). Dostupné na: <http://spj.cz/opp/>

- 18) DVOŘÁK, J. Domácí vězení jako alternativní trest. In *Články* (online), 2008, posled. aktualizace 9. 9. 2008. Dostupné na: <http://www.mesec.cz/clanky/domaci-vezeni-jako-alternativni-trest/Jiri-Dvorak> - 9. 9. 2008, 0:00. ISSN 1213-4414
- 19) ŠAŠTINSKÁ, M. Obecně prospěšné práce, jejich výkon a význam v českém trestním právu. In Spolek JURISTIC (online), 2004, (14. 2. 2010). Dostupné na: <http://trestni2.juristic.cz/489620/clanek/trest3>. ISSN 1802-789X

SUMMARY

ROLE TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V TRESTNÍ JUSTICI

The Status of Penalty of Common Useful Works in the Penalty Justice

Jana Schubertová

The penalty of common useful works presents the new, influence sanction of present penalty politics in Czech republic. Instead exercise penalty withdrawn of freedom as a repayment for perpetrated criminal act, the CUW brings the possibility remedem and reconditioning incurred damages by work for community.

CUW is a alternative to full up prison. It's a cheaper form of penalty.

The most, I'm fed up, that in media, they use always specification publicly useful works and no correct common useful works. It's horrible, that I listen it always, when they speak about alternative penalties.

It can say, that PMS was standing important and integral element in solution to criminal activity in last years. His role is unsubstitutable up to a certain point.

It had merit in integration of social work in criminal law with her function in sphere intermediation of effective social useful solution of conflicts with emphasis on guarding of community and on needs of victim.

But on the other side, because it works as a intermediary or baillif of judicial verdikt in a lot of cases, it is delimited his working in more factor.

The main share of this work experience in PMS, I see there, I could meet problems of criminal aktivty, meet social work, I had possibility to work with clients of criminal activity, tryed directed conversation, elaborated experiencies and knowledge and then I can let know my environment about this service.

I would like to job in prison after school. I was there at practices a it was for me very interesting.